

Köyhyyttä kokeneiden osallisuuskokemuksia kansalaistoiminnasta

Elli Mikkonen

Julkaisuvuosi 2020

Laurea-ammattikorkeakoulu

Köyhyyttä kokeneiden osallisuuskokemuksia kansalaistoiminnasta

Elli Mikkonen
Sosionomi AMK
Opinnäytetyö
Marraskuu 2020

Elli Mikkonen

Köyhyyttä kokeneiden osallisuuskokemuksia kansalaistoiminnasta

Vuosi

2020

Sivumäärä 37

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten osallisuuden kokeminen ilmenee ja miten kansalaistoiminta vaikuttaa osallisuuteen. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa köyhyyttä kokeneiden osallisuuskokemuksista ja kansalaistoiminnan vaikutuksesta osallisuuteen. Opinnäytetyön toteuttamisessa yhteistyötä on tehty EAPN-Fin-Suomen köyhyyden vastaisen verkoston toimijoiden kanssa. Opinnäytetyön tietoperustassa käsiteltiin köyhyyden, osallisuuden sekä kansalaistoiminnan käsitteitä tutkimuskysymysten kannalta tärkeistä näkökulmista. Tutkimuskysymykset olivat, miten osallisuuden kokeminen ilmenee sekä miten kansalaistoiminta vaikuttaa osallisuuteen.

Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineistonhankintamenetelmänä toimi laadullinen kyselylomake. Laadullisella kyselylomakkeella kerättiin tietoa avointen kysymysten avulla toimijoiden osallisuuden kokemuksista, sekä siitä, miten kansalaistoiminta osallisuuden kokemiseen vaikuttaa. Kyselylomake oli suunnattu EAPN-Fin-verkoston kansalaistoiminnassa mukana oleville toimijoille. Laadullisella kyselylomakkeella kerätty aineisto käytiin läpi aineistolähtöistä sisällönanalyysiä apuna käyttäen.

Opinnäytetyön tuloksien perusteella osallisuuden kokeminen ilmeni etenkin vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksina, tieto-osallisuutena sekä yhteisöön kuulumisena. Kansalaistoiminta puolestaan vaikutti osallisuuteen tarjoamalla vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksia, tuottamalla positiivisia vaikutuksia hyvinvointiin sekä tuomalla yhteisöllisyyttä. Kansalaistoiminnan voidaan todeta olevan merkittävä osallisuuden edistäjä yksilö- ja yhteisötasolla.

Opinnäytetyön tulosten pohjalta jatkotutkimusta voisi tehdä siitä, miten kansalaistoimintaa voitaisiin kehittää siinä mukana olevien toimijoiden näkökulmasta.

Elli Mikkonen

Involvement Experiences of Civic Activity from People who have Experienced Poverty

Year 2020

Pages

37

The purpose of this thesis was to find out how involvement experiences come up and how civic activity affects involvement. The goal of this thesis was to produce information about the involvement experiences of people who have experienced poverty and also about the effect of civic activity on involvement. During the execution of the thesis, co-operation was made with operators from the Finnish anti-poverty network (EAPN-Fin). The information foundation of this thesis covered ;poverty, involvement, and civic activity principles from important aspects for the research questions. The research questions were how involvement experiences come up and how civic activity affects involvement.

This thesis was implemented as qualitative research, and the acquisition of materials for the study was made as a qualitative inquiry form. The qualitative inquiry form was used to collect information about involvement experiences from the operators. All questions in the form were open questions. The question form was directed at operators involved in EAPN-Fin networks civic activity. Data collected with the qualitative inquiry form was gone through with data-based content analysis.

Based on the results of the thesis involvement experience came up especially as opportunities to influence and participate, information involvement, and belonging to a community. Civic activity affected involvement by offering opportunities to influence and participate, by producing positive effects on personal well-being, and by bringing a sense of community. Civic activity can be pointed out as a significant contributor to involvement at both personal and community levels.

Based on the results of this thesis follow-up research could be to research how civic activity could be improved from the point of view of the operators involved in it.

Keywords: Civic activity, Involvement, Network, Poverty

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja kysymykset.....	7
3	Köyhyyden määrittelyä	7
3.1	Köyhyyden yksilöllinen kokeminen.....	8
3.2	Köyhyyden riskitekijät.....	9
4	Osallisuus ja osattomuus yhteiskunnassa	10
4.1	Osallisuus hyvinvoinnin ulottuvuutena	10
4.2	Sosiaalinen osallisuus	12
4.3	Osallisuuden edistäminen	13
5	Kansalaistoiminta osallisuuden vahvistajana	15
5.1	Sosiaali- ja terveysjärjestöt osallisuuden mahdollistajina	15
5.2	EAPN-Fin-Suomen köyhyyden vastainen verkosto.....	17
5.3	EAPN-Fin-verkoston kansalaistoiminta	19
6	Opinnäytetyön toteutus	20
6.1	Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä	20
6.2	Opinnäytetyön aineiston kuvaus ja käsittely	21
7	Opinnäytetyön tulokset.....	22
7.1	Osallisuuden kokemisen ilmeneminen.....	23
7.2	Kansalaistoiminnan vaikutus osallisuuteen	24
8	Opinnäytetyön tulosten pohdinta	25
8.1	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettiset periaatteet	28
8.2	Johtopäätökset ja jatkotutkimusmahdollisuudet	29
	Lähteet.....	31
	Liitteet	35

1 Johdanto

Osallisuus tarkoittaa kuulumista ja kuulluksi tulemistä. Se on kokemus siitä, että on osa yhteisöä ja demokraattista kokonaisuutta. Osallisuus voidaan nähdä yhteytenä omiin ja yhteisiin voimavaroihin. (Isola & Suominen 2016, 39.) Osallisuudella on suuri merkitys meidän kaikkien elämässä. Monet asiat vaikuttavat osallisuuteen ja osallisuuden kokemiseen. Näitä ovat esimerkiksi toimeentulo, työ, tukiverkosto ja terveys. Näin ollen köyhyydellä voi olla monia negatiivisia vaikutuksia yksilön osallisuuteen ja osallistumismahdollisuuksiin.

Köyhyys on huono-osaisuutta verrattuna muun väestön elintason. Eläminen sellaisilla tuloilla, jotka eivät riitä välttämättömään kulutukseen on oleellinen tekijä suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyvässä köyhyydessä. (Järvinen ym. 2019, 3.) Köyhyys on paljon muutakin kuin materiaalistien resurssien puutetta. Köyhyys on vähäisiä vaihtoehtoja, toivon ja näköalan puutetta sekä ulkopuolisuuden tunnetta. (Isola & Suominen 2016, 11.) Pelkästään riittävä elintaso ei yksin takaa laadukasta elämää, sillä sosiaaliset verkostot ja osallisuus ovat merkittävä osa yksilön hyvinvointia. (Särkelä-Kukko 2014, 37.)

EAPN-Fin-Suomen köyhyyden vastainen verkosto toimii köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan yhdessä jäsenjärjestöjen ja yhteisöjen kanssa. Verkosto on osa Euroopan laajuista verkostoa, nimeltään EAPN-European Anti-Poverty Network. Verkoston toiminnan tarkoituksena on parantaa köyhyydessä elävien, syrjäytyneiden ja syrjäytymisuhassa olevien asemaa, edistää sosiaalisia oikeuksia, perusturvaa, hyvinvointia ja itsenäistä suoriutumista (EAPN-Fin 2002). Verkoston toiminnassa keskeistä on vaikuttava kansalaistoiminta, jossa mukana olevilla on omakohtaista kokemusta köyhyydestä ja köyhyyden vaikutuksista.

Kansalaistoiminnan alustoina Suomessa toimivat pääasiassa kansalaisjärjestöt. Rekisteröityjen yhdistysten lisäksi kansalaistoiminnan alustoina toimivat rekisteröimättömät yhteenliittymät, kuten erilaiset ryhmät ja kerhot. Kansalaistoimintaa liittyy vahvasti yhteisöllisyys ja vaikuttaminen johonkin yhteiseksi ja tärkeäksi koettuun asiaan. (Harju 2020.) Kansalaistoiminnan ja siihen liittyvän yhteisöllisyyden voidaan ajatella olevan merkittävä osallisuuden vahvistaja.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten osallisuuden kokeminen ilmenee ja miten kansalaistoiminta vaikuttaa osallisuuteen. Laadullisella kyselylomakkeella kerättiin tietoa EAPN-Fin-verkoston kansalaistoiminnassa mukana olevien toimijoiden osallisuuden kokemuksista, sekä siitä, miten kansalaistoiminta osallisuuden kokemiseen vaikuttaa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa köyhyyttä kokeneiden osallisuuskokemuksista ja kansalaistoiminnan vaikutuksesta osallisuuteen.

2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja kysymykset

Opinnäytetyön aihe sai alkunsa Laurean sosionominopintoihin kuuluvan Työn kehittämisen harjoittelun kautta. Harjoittelujakson suoritin SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:llä. Harjoittelujakson aikana pääsin tutustumaan EAPN-Fin-Suomen köyhyyden vastaisen verkoston toimintaan, jonka kotijärjestönä SOSTE toimii. Verkoston toiminnasta inspiroituneena aihe valikoitui opinnäytetyön kohteeksi.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten osallisuuden kokeminen ilmenee ja miten kansalaistoiminta vaikuttaa osallisuuteen. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa köyhyyttä kokeneiden osallisuuskokemuksista ja kansalaistoiminnan vaikutuksesta osallisuuteen. Opinnäytetyössä yhteistyötä on tehty EAPN-Fin-Suomen köyhyyden vastaisen verkoston toimijoiden kanssa. Tutkielmuotoisessa opinnäytetyössä tietoa hankitaan laadullisella kyselylomakkeella, joka on suunnattu EAPN-Fin-verkoston kansalaistoiminnassa mukana oleville toimijoille.

Tutkittava ilmiö on rajattu EAPN-Fin-verkoston kansalaistoiminnassa mukana olevien toimijoiden osallisuuskokemusten selvittämiseen. Opinnäytetyössä kiinnitetään erityisesti huomiota siihen, miten kansalaistoiminta vaikuttaa osallisuuden kokemiseen. Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus löytää vastaus seuraaviin tutkimuskysymyksiin.

1. *Miten osallisuuden kokeminen ilmenee?*
2. *Miten kansalaistoiminta vaikuttaa osallisuuteen?*

3 Köyhyyden määrittelyä

Suomalaisten hyvinvointi (2018) -julkaisusta käy ilmi, että valtaosa väestöstä voi hyvin elämänlaadun ja koetun terveyden osalta. Julkaisussa tarkastellaan suomalaisten hyvinvointia ja sen jakautumista väestössä, keskittyen erityisesti eriarvoisuuteen. Vaikka suomalaisten hyvinvoinnissa onkin tapahtunut paljon myönteistä, kuten viime vuosien työllisyysasteen nousu ja työttömyysasteen lasku sekä tuloryhmien välisten kuolleisuuserojen kasvun pysähtyminen, ovat haasteina edelleen hyvinvointierot. Hyvinvointieroja esiintyy merkittäväillä elämänosa-alueilla, joita ovat elinolot, terveys sekä koettu hyvinvointi. Näihin hyvinvointieroihin kuuluvat aikuisväestön selkeät sosiaaliryhmittäiset terveyserot, jotka tulevat esiin kaikilla terveysmittareilla. Nuorten terveys ja yleinen hyvinvointi linkittyvät usein perheen sosiaaliseen asemaan, ja tämä vaikutus voi ulottua pitkälle nuoren aikuisuuteen. Köyhyys on kasvanut erityisesti työttömien ihmisten kohdalla sekä myös heidän työkykynsä on työllisiä heikompi. (THL 2019a.)

Köyhyys voi näyttäytyä sitä kokevien ihmisten kohdalla tilana, josta ei ole ulospääsyä. Köyhyyteen liittyy paljon muitakin ulottuvuuksia rahan puutteen lisäksi. Näitä ovat muun muassa kokemus ulkopuolisuudesta ja häpeästä sekä erilaisten vastoinkäymisten ja pakottaviksi koettujen rakenteiden kietoutuminen yhteen. (Isola, Turunen & Hiilamo 2016, 157.)

3.1 Köyhyyden yksilöllinen kokeminen

Köyhyys on laaja ilmiö, jota on hankala määritellä yksiselitteisesti. Köyhyys on nyky-yhteiskunnan yksi suurimpia sosiaalisia ongelmia. Köyhyyden kokeminen on yksilöllistä, riippuen esimerkiksi köyhyyden luonteesta, onko se jatkuvaa ja pitkäaikaista vai hetkittäistä ja väliaikaista. Köyhyyttä määritellään useilla eri tavoilla, tyypillisesti köyhyys jaetaan absoluuttiseen ja suhteelliseen köyhyyteen. Absoluuttinen eli niin kutsuttu äärimmäinen köyhyys on puutetta elämisen perusedellytyksistä, joihin kuuluvat ravinto, vaatetus ja asuminen. Absoluuttinen köyhyys voi olla pahimmillaan aliravitsemusta, nälkää ja puutetta perustarpeista, jotka kuuluvat inhimilliseen elämään. (Eskelinen & Sironen 2017, 4.)

Suhteellinen köyhyys puolestaan on suomalaisessa yhteiskunnassa tutumpi ilmiö. Suhteellisella köyhyydellä tarkoitetaan riittämättömiä taloudellisia resursseja osallistua ja toimia yhteiskunnassa odotetulla tavalla. Suhteellinen köyhyys merkitsee hankaluutta saavuttaa yhteiskunnan yleisesti määritelty vähimmäiselintaso. (Eskelinen & Sironen 2017, 5.) Tiivistetysti köyhyys on huono-osaisuutta verrattuna muun väestön elintasoon. Eläminen sellaisilla tuloilla, jotka eivät riitä välttämättömään kulutukseen on oleellinen tekijä suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyvässä köyhyydessä. Pienituloisuus, aineellinen puute ja vajaatyöllisyys kasvattavat köyhyys- ja syrjäytymisriskiä. (Järvinen ym. 2019, 3.)

Köyhyys on paljon muutakin kuin materiaalien resurssien puutetta. Se tuottaa toivon ja näköalan puutetta, ulkopuolisuuden tunnetta sekä myös negatiivisia vaikutuksia terveyteen. Nämä ilmiöt useimmiten liittyvät tiiviisti toisiinsa, jonka vuoksi syntyvää kierrettä voi olla vaikeaa katkaista. Köyhyys aiheuttaa yksilölle rahattomuuden lisäksi muitakin elämää hankaloitavia tekijöitä, joihin ei välttämättä ole mahdollista sen hetkisillä resursseilla itse vaikuttaa. Köyhyyden kokeminen on yhteiskunnallinen ongelma myös Suomessa, vaikka usein ajatellaan, että täällä jos missä kenellä tahansa on mahdollisuus kouluttautua korkeasti ja toteuttaa itseään haluamallaan tavalla. (Isola & Suominen 2016, 11-12.)

Virallisten köyhyyden määritelmien lisäksi tärkeää ovat ihmisten kokemukset ja niiden tutkiminen. Köyhyyden monimuotoisuuden ymmärtämiseksi ihmisten kokemuksia köyhyydestä on syytä tutkia. Merkityksellistä on köyhyyttä kokeneiden oma kokemus ja käsitys köyhyydestä. Tätä voi selvittää kysymällä mitä köyhyys heille merkitsee, miten se heidän elämässään ilmenee ja mitä siitä seuraa. Köyhyyden yksilöllisen kokemuksen tutkiminen auttaa ymmärryksen lisäksi tunnistamaan paremmin niitä keinoja, joilla köyhyyttä voidaan ehkäistä ja vähentää. (Eskelinen & Sironen 2017, 10.)

Köyhyyttä kokeva voi toimia jatkuvasti luovana ongelmanratkaisijana, taloudellisen ja sosiaalisen ennakoimattomuuden luoman turvattomuuden paineessa. Aineellisella ja aineettomalla köyhyydellä on molemmilla huonoja seurauksia. Rahan lisäksi myös arvostuksen puute voi heikentää ihmisen ongelmanratkaisukykyä sekä itsesääntelyä. Arvostuksen puute on näin ollen omiaan saamaan ihmisen näkemään tulevaisuutensa negatiivisessa valossa. (Isola & Suominen 2016, 175.) Pitkään köyhyyttä kokeneiden hyvinvointia puolestaan edistävät elämän ennakoitavuus, tulojen säännönmukaisuus, elämän merkitykselliseksi kokeminen sekä itsenäisyys ja vastavuoroiset ihmissuhteet. (Isola, Turunen & Hiilamo 2016, 150.)

3.2 Köyhyyden riskitekijät

Syitä köyhyydelle on useita. Erilaiset riskitekijät altistavat köyhyydelle kuten esimerkiksi pitkäaikaissairaudet, lapsuudesta saakka koettu köyhyys tai puutteellinen koulutus. Köyhyys harvoin johtuu yhdestä tekijästä, vaan se on seurausta useamman tekijän vaikutuksesta. Tämän vuoksi onkin tärkeää ymmärtää erilaisten riskitekijöiden ja köyhyyden välistä suhdetta. Perhetaustalla on yllättävän paljon vaikutusta aikuisiän toimeentuloon. Niin kutsuttu ylisukupolvinen köyhyys tai köyhyyden periytyminen ovat tutkimusten perusteella usein köyhyyden taustalla. (Eskelinen & Sironen 2017, 30.)

Avaintekijöitä, jotka lisäävät köyhyysriskiä yksilön kohdalla ovat työttömyys ja matalapalkkainen työ, josta ei saa riittävää toimeentuloa välttämättömiin elinkustannuksiin. Matala koulutus ja puutteellinen osaaminen vaikuttavat työllistymiseen sekä näin ollen yhteiskunnan toimintaan osallistumiseen täysivaltaisena jäsenenä. Perhekoolla ja tyypillä on vaikutus köyhyysriskiin. Näin on etenkin suurperheiden kohdalla, joiden kulut ovat suuremmat sekä yksinhuoltajaperheiden kohdalla, joiden tulot ovat tyypillisesti pienemmät. Vammat ja erilaiset terveysongelmat vaikuttavat köyhyysriskiin hankaloittamalla työllistymistä ja tuottamalla lisää päivittäisiä kustannuksia liittyen sairauden hoitoon. (EAPN 2020.)

Matalalla koulutustasolla ja vajaatyöllisyydellä katsotaan olevan myös riski periytyä sukupolvelta toiselle. Nyky-yhteiskunnassa koulutuksesta on tullut entistä tärkeämpi työmarkkinoiden ja työn muutoksen myötä. Työttömyys lisää köyhyysriskiä erityisesti pitkittyessään. (Eskelinen & Sironen 2017, 33-35.) Pitkäaikaistyöttömyys on riskitekijä, joka heikentää kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tuloköyhyyden lisäksi pitkittynyt työttömyys voi aiheuttaa negatiivisia vaikutuksia muille hyvinvoinnin alueille, kuten terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin tai psyykkiseen hyvinvointiin. Tuloköyhyyden pitkittyessä myös siitä ylös nouseminen hankaloituu. (Isola & Suominen 2016, 43-44.) Työikäisten lisäksi köyhyyttä kokevat usein myös eläkeikäiset. Eläkettä edeltävä aika määrää eläkkeen suuruuden, eli taloudellisesti heikoimmassa asemassa ovat eläkeläiset, jotka ovat elämässään olleet joko kokonaan tai osittain ansiotyön ulkopuolella. (Eskelinen & Sironen 2017, 36.)

Edelle mainittujen lisäksi köyhyyttä tuottava tekijä voi olla asumisen kalleus, etenkin pääkaupunkiseudulla, jossa on puutetta kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista. Useimmiten pienituloiset ihmiset asuvat vuokralla ja vuokrat ovat nousseet vuosi vuodelta. Pitkäaikaisesti sairastunut tai vammautunut henkilö voi usein olla pienituloinen, johtuen vaikeasta työllistymisestä sekä erilaisten tukien varassa elämisestä. Sairaus tai vamma myös itsessään kasvattaa menoja mahdollisten hoitokulujen muodossa. Muita köyhyyden riskitekijöitä voivat olla muun muassa etninen tausta, sukupuoli, syrjäseudulla asuminen ja vankilasta vapautuminen. (Eskelinen & Sironen 2017, 37-41.)

Köyhyys vaikuttaa ihmisen osallistumismahdollisuuksiin monin eri tavoin. Köyhyys rajoittaa osallistumista toimintoihin ja elämäntapaan, jonka koetaan kuuluvan nyky-yhteiskunnan jäsenille. Tähän liittyvät ympäröivä kulutusyhteiskunta, tietty elämisen taso, pukeutuminen sekä harrastukset. Köyhyyden vuoksi ihmisellä voi olla rajalliset mahdollisuudet kehittää itseään, esimerkiksi kouluttautumisen ja yhteiskunnallisen osallistumisen kautta. Näin ollen köyhyys tuottaa ulkopuolisuutta ja eriarvoisuuden tunnetta. Mikäli osallistuminen erilaisiin maksullisiin toimiin köyhyyden vuoksi ei ole mahdollista, voi esiintyä sosiaalisten suhteiden puutetta ja yksinäisyyttä. (Eskelinen & Sironen 2017, 42-43.)

4 Osallisuus ja osattomuus yhteiskunnassa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sivuilla kerrotaan ydinasioita hyvinvoinnista. Hyvinvointi on jaettu siellä kolmeen ulottuvuuteen, joita ovat terveys, materiaallinen hyvinvointi sekä koettu hyvinvointi eli elämänlaatu. Yhteisön kannalta ajateltuna hyvinvointiin vaikuttavat asuinolot ja ympäristö, työllisyys ja työolot sekä toimeentulo. Yksilön hyvinvointiin puolestaan vaikuttavat sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma. Ihmisten kokemaa hyvinvointia mitataan usein elämänlaadulla, johon vaikuttavat useat tekijät. Näitä ovat terveys, materiaallinen hyvinvointi, odotukset hyvästä elämästä, ihmissuhteet, omanarvontunto ja mielekäs tekeminen. (THL 2019b.)

Hyvinvointi on moniulotteinen kokonaisuus, jota on mahdoton määritellä yksiselitteisesti. Hyvinvointiin liittyy oleellisesti myös sen eri osa-alueisiin kohdistuvien huolien puuttuminen tai niiden vähäisyys. (Kunnari 2017, 21-22.) Hyvinvointi- ja terveyserot linkittyvät osallisuuteen. Osallisuus on voimavaratekijä, joka tukee yksilön terveyttä ja hyvinvointia. (Rouvinen-Wilén 2014, 54.)

4.1 Osallisuus hyvinvoinnin ulottuvuutena

Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamisella pyritään yhdenvertaisuuteen. Kaikille yhdenvertaisia asioita tulisivat olla yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuudet, tasavertaiset mahdollisuudet päästä koulutukseen, saada töitä sekä sosiaalisia palveluja. Ihmisten erilaiset

lähtökohdat ja elämäntilanteet vaikuttavat pitkälti heidän tarpeisiinsa sekä mahdollisuuksiinsa. Huonommassa asemassa olevia voidaan tukea etuuksien ja palvelujen avulla, jotta he olisivat tasavertaisemmassa asemassa muiden ihmisten kanssa. Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiselle on merkittäviä perusteita koko väestöä ajatellen, kuten muun muassa kansanterveyden koheneminen, kustannusten hillitseminen, riittävien palvelujen turvaaminen, työllisyysasteen nostaminen sekä yhteiskuntarauhan turvaaminen. (THL 2017.) Väestöryhmien välillä hyvinvoinnin ulottuvuuksissa on suuriakin eroja. Näitä ovat esimerkiksi tulotaso, koulutus ja ammatti, joilla on selvä yhteys hyvinvointiin ja terveyteen. Huono-osaisuudella ja pahoinvoinnilla on taipumus kasautua tiettyihin väestöryhmiin. Se puolestaan vaikuttaa yhteiskunnallisen jakautumisen syvenemiseen entisestään. (THL 2019b.)

Osallisuus on kuulumista hyvinvointia tuottaviin kokonaisuuksiin. Osallisuuteen liittyy vahvasti elämän merkityksellisyyttä lisäävät vuorovaikutussuhteet. Osallisuuteen kuuluu vaikuttaminen oman elämän kulkuun, mahdollisuuksiin, toimintoihin ja palveluihin sekä myös yhteisiin asioihin. (Isola ym. 2017, 5.) Osallisuuden kokemukset rakentuvat tyypillisesti pienistä asioista, kuten kuulluksi ja huomioduksi tulemisesta, sosiaalisista suhteista, omaan elämään liittyviin asioihin vaikuttamisesta, omista asioita päättämisestä, kohtaamisista ja keskusteluista. (Särkelä-Kukko 2014, 36.)

Osallisuus on käsitteenä vaikeasti rajattava moniulotteisuutensa vuoksi. Osallisuuteen liitetään usein myös käsite osallistuminen, joka on yksi osallisuuden muodoista. (Särkelä-Kukko 2014, 34-35.) Osallistuminen on aktiivista toimintaa osana yhteisöä ja yhteiskuntaan. Osallistuminen on yksi osallisuuden kokemusta tuottava tekijä. Osallistuminen voi olla esimerkiksi harrastus- asukas- tai järjestötoiminnassa mukana olemista. Merkittävä yhteisöllisen osallistumisen muoto on palkkatyö, sillä työ ja ammatti määrittelevät osaltaan Ihmisen identiteettiä, asemaa ja paikkaa yhteiskunnassa. (THL 2019c.) Osallisuuden kokeminen on jokaisen kohdalla yksilöllinen tunnekokemus, joka syntyy osallistumisen, yhteenkuuluvuuden ja asioihin vaikuttamisen kautta. Osallisuudella on merkittävä rooli siinä, kuinka merkitykselliseksi yksilö elämänsä kokee. (Rouvinen-Wilenius 2014, 51.)

Osallisuus on osattomuuden vastakohta ja sitä vähentävä tekijä. Osattomuuteen liittyvät syrjäytyminen yhteisöstä sekä osallistumismahdollisuuksien puuttuminen. Osattomuuden voidaan ajatella myös olevan yksinäisyyden ja turvattomuuden tunnetta. (THL 2019d.) Yleensä osattomuus käsitteenä liitetään syrjäytymiseen ja eriarvoisuuteen. Syrjäytyminen on monella eri tasolla tapahtuvaa ulkopuolelle jäämistä. Nyky-yhteiskunnassa syrjäytymistä voivat tuottaa muun muassa työttömyys, köyhyys, alkoholisoituminen, mielenterveysongelmat sekä yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella jääminen. Erilaiset elämän muutosvaiheet lisäävät alttiutta syrjäytymiseen, kuten opiskelun, työsuhteen tai parisuhteen päättyminen. Riski syrjäytymiseen on suurimmillaan lapsen joutuessa elämään ja kasvamaan sellaisessa ympäristössä, jossa syrjäytymisen tunnusmerkkejä on useita. (STM 2020a.)

Eriarvoisuus puolestaan ilmenee hyvinvointi- ja terveyseroina eri sosioekonomisten ryhmien välillä. Sosioekonomisella asemalla on vaikutus terveyteen ja hyvinvointiin, sillä se koostuu hyvinvoinnin aineellisista voimavaroista sekä edellytyksistä niiden hankkimiseen. Aineellisiin voimavaroihin kuuluvat tulot, omaisuus ja asumisen taso. Edellytykset aineellisten voimavarojen kasvattamiseen ovat koulutus, ammatti ja asema työelämässä. (THL 2019e.) Hyvinvoinnin tekijöissä on viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtunut paljon muutoksia, kuten ihmisten varallisuuden ja osaamisen lisääntyminen sekä fyysisen terveyden kohentuminen. Yhteisöllisyys on puolestaan heikentynyt ja ihmisten jatkuvasta kiireestä on tullut uhka hyvinvoinnille. Työelämään liittyy yhä enemmän epävarmuustekijöitä, kuten esimerkiksi määräaikaisten työsuhteet. (Kunnari 2017, 19.)

Yhteiskunnan eri toimijoiden tulee huolehtia siitä, että kaikille yhteiskunnan jäsenille on sopivia väyliä osallistua ja vaikuttaa omaan elämään, lähiyhteisöön, tai laajempaan yhteiskunnalliseen teemaan liittyvään keskusteluun ja päätöksentekoon. Lisäksi palvelujärjestelmän toimivuudella on suuri merkitys etenkin ihmisten kohdalla, jotka näitä palveluita käyttävät ja joiden mahdollisuudet osallistua yhteiskunnan toimintaan täysivaltaisesti ovat heikentyneet. Palvelujärjestelmän toiminnasta löytyy kuitenkin aukkoja, jotka voivat lisätä osattomuuden kokemusta. Esimerkiksi palvelujen saatavuudessa voi olla ongelmia, yksilön avunsaanti voi katketa palveluketjujen välillä, yksilö voi kokea joutuvansa pompotelluksi eri luokkujen välillä, sekä palveluihin liittyvä byrokratia voi olla vaikeasti ymmärrettävissä. (Särkelä-Kukko 2014, 45-46.)

4.2 Sosiaalinen osallisuus

Sosiaaliseen osallisuuteen liittyy vahvasti kokemus omasta merkityksellisyydestä. Tämän kokemuksen syntyyn vaikuttaa se, kokeeko ihminen tulevansa kuulluksi itsenään ja onko hänellä mahdollisuuksia vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Kokemus osallisuudesta edellyttää yhteyttä voimavaroihin, joita ovat esimerkiksi luottamus ja keskinäinen kunnioitus, jotka muodostuvat yhteydessä ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (THL 2020.) Sosiaalinen osallisuus voidaan määritellä prosessiksi, jossa vahvistetaan etenkin heikommassa asemassa olevien mahdollisuuksia ja voimavaroja osallistua täysipainoisesti yhteiskunnan toimintaan ja saavuttaa sitä kautta parempi elintaso ja elämänlaatu (Euroopan yhteisöjen komissio 2003, 9.)

Riittävää toimeentuloa tarvitaan elämän perusedellytysten hankkimiseen sekä erilaiset palvelut puolestaan täydentämään yksilöllisiä sekä yhteisiä toiminnan edellytyksiä. Ihmisen tiedot ja taidot ovat yksin tai yhdessä hankittua osaamista, joita voidaan hyödyntää ja jakaa eteenpäin. Tärkeässä roolissa tässä kokonaisuudessa on myös toiminta, jonka kautta ihminen tulee nähdyksi ja kuulluksi. Ollessaan vuorovaikutuksessa ihmisten, luonnon tai vaikkapa taiteen kanssa kokemus elämän mielekkyydestä vahvistuu ja yhteiset merkitykset muotoutuvat. Nämä merkitykset säilyvät ajatuksissa, kokemuksissa ja muistoissa. (THL 2020.)

Monipuolinen ja merkityksellinen elämä rakentuu riittävän elintason, kuulumisen ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksien muodostamasta kokonaisuudesta. Pelkästään riittävä elintaso ei yksin takaa laadukasta elämää, sillä sosiaaliset verkostot ja osallisuus ovat merkittävä osa yksilön hyvinvointia. (Särkelä-Kukko 2014, 37.) Sosiaalinen osallisuus on käsitteenä moniulotteinen. Sosiaalinen osallisuus on ikään kuin syrjäytymisen vastavoima. Yksilötasolla sosiaalista osallisuutta voidaan tarkastella kokemuksellisenä ilmiönä. Sosiaalisen osallisuuden huomioiminen ja edistäminen on sosiaali-, työllisyys- ja terveystaloudessa tärkeässä roolissa. (Leemann, Kuusio & Hämäläinen 2015, 1.)

Sosiaalinen osallisuus on arvotavoite ja keino torjua köyhyyttä, ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää oikeudenmukaisuutta niin kansainvälisissä, kuin kansallisissa politiikka-, hyvinvointi- ja kehittämissuunnitelmissa. Valtiot ovat keskeisessä roolissa sosiaalisen osallisuuden edistämisessä. Sosiaalinen osallisuus on prosessi, jossa heikommassa asemassa olevien mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan erilaisiin hyvinvointia tuottaviin toimintoihin parannetaan. Sosiaalinen osallisuus merkitsee yhdenvertaisia mahdollisuuksia, resursseja ja oikeuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan. Terveys ja hyvinvointi ovat sosiaalisen osallisuuden konkreettisia muotoja, jotka ilmenevät jokaisen mahdollisuutena terveyteen, toimeentuloon, koulutukseen, työhön, asuntoon sekä sosiaalisiin suhteisiin. (Leemann ym. 2015, 3-4.)

4.3 Osallisuuden edistäminen

Suomessa sosiaali- ja terveysministeriö on avain asemassa kansalaisten osallisuuden edistämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön vastuualueina ovat esimerkiksi köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäiseminen, asumisen tukeminen palveluilla ja asumistuella, vammaispoliittiset kysymykset, viimesijaisen toimeentulon turvaaminen, sosiaalisen hyvinvoinnin lisääminen sekä maahanmuuttajien ja muiden erityisryhmien hyvinvointi. (STM 2020b.) Osallisuuden kokemuksen syntyminen vaatii kiinnittymistä johonkin, kuten erilaisiin yhteisöihin, ympäristöihin ja yhteiskuntaan. Oleellista tässä kiinnittymisessä on yhteenkuuluvuuden tunne sekä tunne turvallisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Monet tekijät vaikuttavat osallisuuden kokemuksiin. Näitä ovat yhteiskunnan rakenteiden lisäksi yksilön omat voimavarat, elintaso, kuulumisen tunne ja itsensä toteuttamisen mahdollisuudet. (Särkelä-Kukko 2014, 49.)

Osallisuuden edistämisessä tärkeä rooli yhteiskunnan rakenteiden lisäksi on kuntien ja maakuntien palveluilla, joihin kuuluvat sosiaali- ja terveystaloudet sekä työllisyyspalvelut. Tässä kokonaisuudessa merkittäviä toimijoita ovat lisäksi koulut, työpaikat, järjestöt, yhdistykset, harrasteseurat ja seurakunnat. Osallisuuden edistämiseen kuuluu oleellisesti kansalaisten aktiivisuuden tukeminen ja toimijuuden vahvistaminen. Yksi osallisuutta edistävä tekijä on työ, joka on usein osa ihmisen identiteettiä ja hyvinvointia. (THL 2019f.) Yksilön näkökulmasta osallisuus omassa elämässä merkitsee yhteyttä omiin tarpeisiin ja sitä kautta mahdollisuutta toteuttaa itseään. Tekemällä toimintaympäristöjä ja palveluita selkeämmiksi niitä käyttävien

ihmisten näkökulmasta, paranee samalla myös niiden hallittavuus. Tähän liittyvät esimerkiksi asiakastietojen ja päätösten selkokielisyys. (Isola, Koivisto & Lyytikäinen 2018, 8.)

Sosiaalisen osallisuuden edistäminen toimii myös päinvastaisesti keinona ehkäistä syrjäytymistä. Eri syistä heikommassa asemassa olevien sosiaalisen osallisuuden edistämiseen tulee kiinnittää erityisesti huomiota. Kohderyhmässä sosiaalisen osallisuuden edistämisen näkökulmasta voidaan ajatella olevan esimerkiksi köyhyydestä kärsivät, pitkäaikaistyöttömät sekä maahanmuuttajat. Keskeiset toimenpiteet, joilla sosiaalista osallisuutta voidaan edistää Euroopan komission laatiman raportin mukaan ovat aktiivinen työmarkkinapolitiikka, osallistavat työmarkkinat, riittävä toimeentulotuki, tavoitettavat ja laadukkaat sosiaali- ja terveydenhuollonpalvelut sekä hoitopalvelut ja viimeisenä koulunkäynnin varhaisen lopettamisen ehkäiseminen. (Leemann ym. 2015, 6-7.) Sosiaalisen osallisuuden strategiaraportissa kuvataan ydinalueita ja tavoitteita hyvinvoinnin parantamiseksi sosiaalista osallisuutta edistämällä. Näitä tavoitteita ovat työmahdollisuuksien takaaminen mahdollisimman monelle, sosiaalisten ongelmien sekä sosiaalisten riskien ennalta ehkäisy, köyhyyttä ja syrjäytymistä ehkäisevien toimien jatkuvuuden turvaaminen, sosiaaliturvajärjestelmän perusrakenteiden ylläpito ja kehittäminen ja palvelujärjestelmän toimivuuden parantaminen kokonaisuudessaan. (STM 2008, 28.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa (Kaste) vuosille 2012-2015 puolestaan kuvataan osallisuuden edistämistä erityisesti riskiryhmät huomioon ottaen. Osallisuuden edistämiseksi palveluja tulee uudistaa ja yhteistyötä selkiyttää eri toimijoiden, etenkin julkisen sektorin ja järjestöjen välillä. Koska osallisuuteen kuuluvat mahdollisuus terveyteen, koulutukseen, työhön, asuntoon, toimeentuloon sekä sosiaalisiin suhteisiin, näihin osaluoihin heikentävästi vaikuttaviin asioihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien tilannetta tulisi parantaa ja mielenterveys- ja päihdeongelmien ehkäisyyn ja hoitoon satsata nykyistä enemmän. Kaste-ohjelma toi esiin toimenpiteitä, joiden avulla riskiryhmien osallisuutta voitaisiin parantaa pidemmällä aikavälillä. Näitä ovat osallisuutta edistävien työmuotojen kehittäminen, matalan kynnyksen palvelujen ja kohdennettujen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen muotojen lisääminen sekä osaamisen lisääminen kaikentyyppisen väkivallan ehkäisemiseksi. (STM 2012, 20-21.)

Matalan kynnyksen palvelut ovat kohdennettuja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palveluja, joiden tarkoituksena on olla helposti tavoitettavissa erityisesti heikommassa asemassa olevia ajatellen. Matalan kynnyksen palveluilla on osallisuutta tukeva rooli, etenkin monien muiden palvelujen ulkopuolelle jäävien ihmisten näkökulmasta. (Leemann ym. 2015, 9.) Osallisuuden kokemusta voivat vahvistaa ja heikentää useat terveyteen liittyvät tekijät. Hyvä terveys ja elintavat luonnollisesti vahvistavat osallisuutta, kun taas puolestaan osallisuutta voivat heikentää erilaiset sairaudet ja vammat. Myönteinen itsetunto, kyky ilmaista tunteitaan sekä ymmärtää muiden tunteita tukevat myös osallisuutta. Yhteisötasolla osallisuutta vahvistavat tunne kuulumisesta esimerkiksi perheeseen, kaveriporukkaan, työyhteisöön tai muuhun

yhteisöön. Yhteiskunnan tasolla tarkasteltuna osallisuutta tukevat turvallisuuden tunne, perustarpeiden, kuten asumisen ja ravinnon tyydyttävä taso, yhteiskuntaan kuulumisen tunne, positiiviset kokemukset hyvinvointi- ja terveystalvveluista sekä riittävä toimeentulo. (Rouvinen-Wilenius 2014, 55.)

5 Kansalaistoiminta osallisuuden vahvistajana

Kansalaisyhteiskunta koostuu eri toimijoista ja toimintakokonaisuuksista. Näihin kuuluvat esimerkiksi järjestö- ja kansalaistoiminta. Kansalaistoiminta on ihmisten aktiivista ja konkreettista toimintaa, jossa toimitaan yhdessä yhteisen tavoitteen eteen. Kansalaistoiminnan alustoina Suomessa toimivat pääasiassa kansalaisjärjestöt. Rekisteröityjen yhdistysten lisäksi kansalaistoiminnan alustoina toimivat rekisteröimättömät yhteenliittymät, kuten erilaiset ryhmät ja kerhot. Kansalaistoimintaa liittyy vahvasti yhteisöllisyys ja vaikuttaminen johonkin yhteiseksi ja tärkeäksi koettuun asiaan. (Harju 2020.) Kansalaistoiminnan ja siihen liittyvän yhteisöllisyyden voidaan ajatella olevan merkittävä osallisuuden vahvistaja.

Kansalaisten perusoikeuksiin kuuluu vapaus yhdistyä ja toimia yhteisen, tärkeäksi koetun asian puolesta. Järjestökenttä on ajan saatossa laajentunut erilaisista potilas- ja vammaisjärjestöistä entistä eriytyneempiin tarpeisiin sekä yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Sosiaali- ja terveysalan järjestötoiminta on merkittävä osa suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa ja palvelujärjestelmää. (Soste 2020.)

5.1 Sosiaali- ja terveysjärjestöt osallisuuden mahdollistajina

Järjestötoiminnalla pyritään edistämään kansalaisten hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta. Järjestöjen toiminta on luonteeltaan vuorovaikutuksellista ja yhteisöllistä, mikä tuottaa siinä mukana oleville sosiaalista pääomaa. Järjestöt pyrkivät olemaan helposti saavutettavissa työskentelemällä lähellä kansalaisia ja heidän arkeaan. Näin ollen järjestöt tuottavat yhteiskunnallisen osallistumisen paikkoja ja mahdollisuuksia erilaisiin harrastuksiin. Suomen järjestökenttä on monipuolinen ja siihen kuuluu tämän hetken tietojen mukaan noin 135 000 rekisteröityä yhdistystä, joista noin 10 % on sosiaali- ja terveysalan järjestöjä. (THL 2019d.) Sosiaali- ja terveysalan järjestötoiminta tavoittaa ja kokoaa ihmisiä, joita yhdistävät samanlaiset elämäntilanteet tai kiinnostuksen kohteet. Järjestöjen tarjoamaa asiantuntemusta sekä tuottamia palveluita arvostetaan kunnissa, vaikka järjestöt usein joutuvatkin toimimaan pienillä budjeteilla ja osin vapaaehtoisten voimin. Järjestöt tuottavat toiminnassaan mukana oleville hyvinvointia edistäviä elementtejä, kuten esimerkiksi vertais- ja ystävätoimintaa sekä neuvontaa ja koulutusta. Näin ollen järjestöjen toimintaedellytysten turvaaminen nyt ja tulevaisuudessa on tärkeää hyvinvointia edistävien palvelujen säilyttämiseksi. (Järjestöbarometri 2018, 198.)

Sosiaali- ja terveysjärjestöt, jotka toimivat valtakunnallisesti tuovat asiantuntijuuttaan näkyväksi muun muassa tarjoamalla koulutusta ja tutkimusta sekä koordinoimalla ja kehittämällä erilaista toimintaan. Tämän lisäksi sosiaali- ja terveysjärjestöt organisoivat vertais- ja vapaaehtoistoimintaa. Osa sote-järjestöistä myös tuottaa sosiaali- ja terveyspalveluja. Sosiaali- ja terveysyhdistykset puolestaan ovat enemmän paikallisia toimijoita, jotka kokoavat ihmisiä yhteen erilaisin harraste- ja osallistumismahdollisuuksin sekä tarjoamalla tukea. Paikallisesti toimivien yhdistysten toimintaan kuuluu vahvasti yhteisöllisyys ja siihen liittyen vertais- ja vapaaehtoistoiminta. Niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti toimivien sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnassa tärkeässä roolissa ovat vaikuttaminen päättäjiin, yhteiskuntaan ja sen ilmaperiin. (Eronen, Peltosalmi & Seretin 2012, 8-9.)

Palveluiden tarjoamisen näkökulmasta sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat merkittävässä asemassa. Esimerkiksi ensi- ja turvakotien palvelujen sekä päihdehuollon asumispalvelujen osalta järjestöt ovat avainasemassa tuottamassa näitä palveluja. Lisäksi järjestöt kehittävät osana toimintaansa uusia palvelumuotoja. Vaikuttamistyö sote-järjestöissä on vaikuttamista lainsäädännöllisiin asioihin, tiedon saamiseen ja palvelujen laatuun ja saatavuuteen. Järjestöt ovat aktiivisella toiminnallaan saavuttaneet aseman, jossa pääsevät yhteistyökumppanina vaikuttamaan valtakunnalliseen, alueelliseen ja kunnalliseen päätöksentekoon. Sote-järjestöissä tarjotaan myös mahdollisuuksia erilaisille työllistymisen poluille, koskien pitkäaikaistyöttömiä, osatyökykyisiä tai muita henkilöitä, joiden on haastavaa työllistyä suoraan avoimille työmarkkinoille. Tämän toiminnan mahdollistavat työllistämistuet. (Eronen, Peltosalmi & Seretin 2012, 12-15.)

Järjestöt ja yhdistykset välittävät kansalaisille tietoa, tarjoavat tukea ja tuottavat verkostoja, jotka ovat tärkeässä roolissa julkisen palvelujärjestelmän rinnalla. Yhdistyksen toiminnan keskiössä voi olla toimijoiden sama diagnoosi, vamma tai jokin yhteiskunnallinen ongelma kuten syrjäytyminen. Vapaaehtoistoiminta on kasvattanut suosiotaan siitakin huolimatta, ettei siitä saa rahallista korvausta. Vapaaehtoistoiminnan kautta voi saada kuitenkin muuta arvokasta, kuten tulla matalalla kynnyksellä osaksi jonkin järjestön toimintaa, tutustua uusiin ihmisiin ja oppia uutta, kuulua johonkin yhteisöön sekä saada mielekästä tekemistä. Erilaiseen yhdistystoimintaan osallistuminen, niin vapaaehtoisena kuin varsinaisena jäsenenä kasvattaa sosiaalista pääomaa ja tukee elämän vastoinkäymisistä selviytymistä. (Soste 2020.)

Järjestöjen ja kuntien yhteistyötä on tärkeää kehittää nykyistä toimivammaksi. Järjestöt ovat kuntien ohella merkittävä palvelujen ja tiedon tuottaja. Järjestöjen toiminta luo osallistumismahdollisuuksia ja sen myötä osallisuutta kuntalaisille. Järjestöjen ja kuntien yhteistyötä kehittämällä, pystytään paremmin edistämään väestön hyvinvointia ja terveyttä. (THL 2019d.) Järjestöt toimivat tyypillisesti lähellä ihmisiä ja kykenevät kohtaamisiin matalalla kynnyksellä. Järjestöt tuottavat omaehtoisen osallistumisen mahdollisuuksia, joista hyötyvät erityisesti ihmiset, joilla on osallisuuteen liittyviä vajeita esimerkiksi hyvinvoinnin tai työelämän

osalta. Vertais- ja vapaaehtoistoiminta ovat järjestöissä merkittävässä roolissa osallistumismahdollisuuksien kannalta. (Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelma 2019, 11.)

Järjestöt tuottavat monenlaista toimintaa, joihin kuuluvat muun muassa harrastus- virkistysvapaaehtois- ja vertaistoiminta. Tämän lisäksi monet järjestöt ylläpitävät erilaisia kohtaamispaikkoja sekä järjestävät niin kutsuttuja vaikuttamisen foorumeita, joiden ansiosta myös eriyistä heikommassa asemassa olevat saavat äänensä kuuluviin. (Jelli 2019.) Osallistuminen järjestöjen toimintaan koetaan positiivisena voimavarana, jolla on vahvistava vaikutus hyvinvointiin ja toimintakykyyn. Toimintaan osallistumisen syitä voivat olla muun muassa vertaistuki, mielekäs tekeminen, halu oppia uutta ja tavata uusia ihmisiä. Hyvinvointia edistäviä tekijöitä järjestöjen toiminnassa mukana olemisessä ovat myös yhdenvertaisuuden ja kuulluksi tulemisen kokeminen, mahdollisuus toteuttaa itseään ja tehdä jotain merkityksellistä myös muiden hyväksi. Järjestötoimintaan osallistujan aktiivinen toimijuus korostuu, eikä osallistuja ole vain avun tai tuen kohteena. (Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelma 2019, 17-21.)

Vertaistoimintaa voidaan kuvata ihmisten keskinäiseksi tueksi saman elämäntilanteen tai kokemuksen jakavien kesken. Muodoltaan vertaistoiminta voi olla vapaata tai järjestäytynyttä. Toiminnassa olennaista ovat samanlaisten elämäntilanteiden lisäksi yhteiset kiinnostuksen kohteet, luottamus ja tasavertaisuus. Parhaimmillaan vertaistoiminta edistää yksilön omia voimavaroja ja tämän myötä lisää hyvinvointia. (Kansalaisareena 2020.) Vertaistoiminnassa mukana oleminen tuottaa yhteisöllisyyden kokemusta sekä vastavuoroisuutta muiden toiminnassa mukana olevien kanssa, jotka jakavat samoja ajatuksia ja kokemuksia. Vertaistoiminta on oleellinen osa järjestöjen toimintaa ja tarjoamia mahdollisuuksia. (Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelma 2019, 30-31.)

Vertais- ja vapaaehtoistoimintaa organisoidessaan järjestöt toimivat ihmisten lähtökohdista käsin. Toiminnassa huomioidaan ihmisten itsensä vaikutus toiminnan muotoutumiseen pakottamatta sitä mihinkään tiettyyn raamiin. Järjestöt tekevät myös yhteistyötä keskenään vahvistaakseen vertais- ja vapaaehtoistoimintaansa. Järjestöissä tunnistetaan osallisuuden merkitys, jota erilaisella vertais- ja vapaaehtoistoiminnalla pyritäänkin vahvistamaan ja tukemaan. Osallisuus nähdään voimavaratekijänä ja väestötasolla se on myös yhteydessä terveyteen. Järjestöt tuovat yhteiskunnallisen osallistumisen paikkoja helpommin saavutettavaksi. Etenkin paikallisella tasolla tämä tavoite toteutuu ja ihmiset löytävät toiminnan pariin, joka lisää heidän osallisuuttaan ja sen myötä myös kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Rouvinen-Wilenius 2014, 67-68.)

5.2 EAPN-Fin-Suomen köyhyyden vastainen verkosto

EAPN-Fin-Suomen köyhyyden vastainen verkosto toimii köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan yhdessä jäsenjärjestöjen ja yhteisöjen kanssa. Verkosto on osa Euroopan laajuista verkostoa,

nimeltään EAPN-European Anti-Poverty Network. Verkoston toiminnan tarkoituksena on parantaa köyhyydessä elävien, syrjäytyneiden ja syrjäytymisuhassa olevien asemaa, edistää sosiaalisia oikeuksia, perusturvaa, hyvinvointia ja itsenäistä suoriutumista (EAPN-Fin 2002). EAPN-Fin-verkosto on rekisteröimätön yhteenliittymä ja se on perustettu vuonna 1994. Verkostoon kuuluu lukuisia jäsenyhteisöjä, joista suurin osa on sosiaali- ja terveysalan valtakunnallisia järjestöjä. EAPN-Fin-verkoston kotijärjestönä toimii SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Verkosto toimii yhteiskunnallisena vaikuttajana, joka tuo järjestöjen ja köyhyyttä kokeneiden ihmisten ääntä kuuluviin. Verkosto vaikuttaa näkemyksillään ja asiantuntemuksellaan päätöksentekoon. (EAPN-Fin 2015.)

EAPN-Fin-verkoston toimintasuunnitelmassa (2020) kuvataan verkoston toiminnan tavoitteita, joista keskeisiä ovat eri toimijoiden keskinäisen yhteistyön edistäminen sekä köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisen toiminnan tukeminen. Tavoitteita pyritään edistämään paikallisesti, alueellisesti, valtakunnallisesti kuin kansainvälisestikin. Toiminnan keskiössä on tuoda esiin köyhyyttä kokeneiden oma ääni ja kokemustieto aiheeseen liittyen. Tämän avulla lisätään päätäjien ja kansalaisten ymmärrystä aiheesta. EAPN-Fin pyrkii myös toiminnallaan edistämään edellä mainittujen lisäksi Suomen ja Euroopan unionin välistä sosiaalipoliittista keskustelua sekä vuorovaikutusta. Vuodelle 2020 toiminnan tavoitteet kohdistuvat erityisesti kahteen ydinalueeseen, joita ovat köyhyyttä kokeneiden äänen vahvistaminen järjestämällä kansallinen köyhyyttä kokeneiden kuulemistapahtuma. Toisena ydinalueena on vaikuttaminen sosiaaliturvan kokonaisuudistukseen, muun muassa tuomalla esiin perusturvan riittävää tasoa ja erilaisten asiakasmaksujen kohtuullisen tason merkitystä. Näihin vaikutetaan nostamalla ongelma-kohtia ja ratkaisuehdotuksia mukaan aiheesta käytävään keskusteluun. (EAPN-Fin 2019.)

EAPN-Fin-verkosto lisää näkyvyyttään viestimällä aktiivisesti sosiaalisen median kanavilla, tuottamalla erilaisia materiaaleja verkkosivuilleen sekä julkaisemalla sähköistä uutiskirjettä säännöllisin väliajoin. EAPN-Fin-verkoston toimintaan kuuluu oleellisesti myös kansainvälinen toiminta sen kuuluessa eurooppalaiseen EAPN-verkostoon (The European Anti-Poverty Network). EAPN-Fin-verkosto tuo esiin tietoutta Suomessa esiintyvistä köyhyydestä sekä sen haasteista välittäen tietoa Euroopan laajuiselle EAPN-verkostolle. Lisäksi EAPN-Fin-verkosto puolestaan tiedottaa kansallisella tasolla Euroopan laajuisista toimista köyhyyttä vastaan. Verkoston sisällöllisessä toiminnassa tärkeässä roolissa ovat erilaiset työryhmät, jotka toimivat oman aihealueensa ympärillä. Työryhmien toiminta on itsenäistä yhteiskunnallisen vaikuttamistyön valmistelua. Työryhmiä ovat tällä hetkellä Lapsiperheköyhyys-, Terveys ja köyhyys- ja Kansalaistoimintatyöryhmät. EAPN-Fin-verkoston koko toiminnasta heijastuu tavoite lisätä köyhyyttä kokeneiden kuulemista ja osallisuutta päätöksenteossa. (EAPN-Fin 2019.) Verkoston toiminnan päämäärinä ovat muun muassa köyhyyden vähentyminen yhteiskunnassa, yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden toteutuminen, hyvinvointi- ja terveyserojen kaventuminen sekä perusturvan riittävyys ja kohtuuhintaiset asuinkustannukset. (EAPN-Fin 2015.)

5.3 EAPN-Fin-verkoston kansalaistoiminta

EAPN-Fin-verkoston kuuluu merkittävänä osana vaikuttava kansalaistoiminta. Suurella osalla mukana olevista toimijoista on henkilökohtaista kokemusta köyhyydestä ja köyhyyden erilaisista vaikutuksista. EAPN-Fin-verkoston kokemustoiminnan areenoihin kuuluvat kansalaistointaryhmän toiminta, Kunnioittavasti köyhyydestä -tunnustus sekä vuosittainen eurooppalaiseen köyhyyttä kokeneiden tapaamiseen osallistuminen (EAPN-Fin 2020a). Verkoston kansalaistoinnilla pyritään vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin ja päätöksentekoon köyhyyttä kokevien oikeuksien parantamiseksi. Kansalaistoiminnan avulla tuodaan myös esille todellista tietoa nyky-yhteiskunnassa esiintyvistä köyhyydestä.

EAPN-Fin-verkoston strategiassa vuosille 2016-2020 kuvataan kuinka kokemuksellista asiantuntijutta pyritään hyödyntämään. Kokemuksellinen asiantuntijuus viittaa köyhyyttä kokeneiden ihmisten ja näiden teemojen parissa työskentelevin ammattilaisten ja vapaaehtoisten äänen kuulumiseen sekä huomioon ottamiseen osana yhteiskunnallista päätöksentekoa. Toiminnallaan verkosto vahvistaa kokemuksellisen tiedon vaikutusta yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Verkosto pyrkii vaikuttamaan erilaisia tilaisuuksia ja kohtaamisia järjestämällä, jotta päätöksentekoprosesseissa otettaisiin tulevaisuudessa paremmin huomioon köyhyyden näkökulmat. Konkreettista kokemustietoa jaetaan esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden, ammatillisten asiantuntijoiden ja päättäjien välisissä kohtaamisissa. (EAPN-Fin 2015.)

EAPN-Fin-verkoston kansalaistointaryhmä koostuu ihmisistä, joilla on kokemuksia köyhyydestä ja sen vaikutuksista. Toimintaan kuuluvat säännölliset kokoontumiset ja keskustelut ajankohtaisista asioista, jonka lisäksi ryhmä valitsee edustajat vuosittain järjestettävään eurooppalaiseen köyhyyttä kokeneiden tapaamiseen Brysselissä. Eurooppalainen köyhyyttä kokeneiden tapaaminen on kuulemistapahtuma, mihin osallistuu useiden eri maiden köyhyyden vastaisten verkostojen toimijoita. Tämän lisäksi vuosittain jaettavan Kunnioittavasti köyhyydestä -tunnustuksen saajan valitsee kansalaistointaryhmän kokoama raati. (EAPN-Fin 2020b; EAPN-Fin 2020c.) Kunnioittavasti köyhyydestä -tunnustus on verkoston jakama huomion osoitus toimittajille, jotka ovat tuoneet jutuissaan esille köyhyyden erinäisiä syitä ajankohtaisesti sekä köyhyyttä kokeneita ihmisiä kunnioittavaan sävyyn. Tunnustus jaetaan vuosittain ja sen saajan valitsee raati, joka koostuu köyhyyttä kokeneista ihmisistä. Jutut, joista tunnustuksen saaja valitaan voivat olla artikkeleita, blogeja, kolumneja sekä myös televisio- ja radio-ohjelmia. Kunnioittavasti köyhyydestä -tunnustuksen tarkoituksena on tuoda esiin köyhyyttä kuvaavaa laadukasta journalismia. Oleellista tunnustukseen liittyen on köyhyyttä kokeneiden mahdollisuus ilmaista näkemyksiään siitä, kuinka mediassa kuvataan heille arkipäiväisiä asioita. (EAPN-Fin 2020d.)

6 Opinnäytetyön toteutus

Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen pohjalle tarvittava teoretieto muodostaa tutkimuksen viitekehyksen (Sarajärvi & Tuomi 2018, 18). Kattavan teoretiedon pohjalta tätä opinnäytetyötä oli sujuvaa lähteä toteuttamaan. Huolellinen tutustuminen teoretietoon lisää myös opinnäytetyön luotettavuutta. Tämän opinnäytetyön toteuttamisessa hyödyksi oli erityisesti EAPN-Fin-verkoston kansalaistoiminnan tunteminen entuudestaan sosionomiopintoihin kuuluvan Työn kehittämisen harjoittelun kautta. Opinnäytetyön toteuttamisessa tehtiin yhteistyötä EAPN-Fin-verkoston toimijoiden kanssa.

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus sisältää runsaasti erilaisia suuntauksia, tiedonhankinta- ja analyysimenetelmiä. Tämä mahdollistaa tutkimuksen soveltamisen monenlaisiin tilanteisiin sopivaksi. Valinnanvapaus ja muokattavuus voi olla myös laadullisessa tutkimuksessa haaste, jonka vuoksi tutkijan todellinen kiinnostus tutkittavaa aihetta kohtaan on oleellista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tässä opinnäytetyössä pyrittiin laadullisen tutkimuksen avulla ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä, eli osallisuuden kokemisen ilmenemistä sekä kansalaistoiminnan vaikutusta osallisuuteen, jotka olivat myös opinnäytetyön tutkimuskysymykset.

6.1 Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä

Tässä opinnäytetyössä aineistonhankintamenetelmänä toimi laadullinen kyselylomake. Kyselylomakkeessa käytettiin pelkästään avoimia kysymyksiä, joihin vastaaja pystyi vastaamaan omin sanoin. Kyselylomakkeen teemana oli osallisuus tutkimuskysymyksiin pohjautuen. Laadulliseen kyselylomakkeeseen aineistonhankintamenetelmänä päädyttiin, koska tässä tapauksessa tutkittava ilmiö oli ennalta tunnettu ja vastauksia etsittiin konkreettisiin kysymyksiin. Tämän lisäksi vastaajilla oli vankkaa kokemustietoa tutkittavasta ilmiöstä, jonka vuoksi kysymykset pystyivät olemaan tarkoin määriteltyjä.

Kyselylomakkeen etuina ovat suuremman osallistujamäärän tavoittaminen sekä aineiston sujuvampi käsittely. Kyselylomake aineiston hankinnassa vaatii aina huolellisen suunnittelun onnistuakseen tavoitteessaan. Haasteena kyselylomakkeen käytössä on vastaajamäärä, jota ei ennalta pysty varmaksiksi tietämään, ja joka voi joskus jäädä harmillisen pieneksi. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 36-37.) Kyselylomake aineistonhankintamenetelmänä, etenkin sähköisessä muodossa on hyvin muokattavissa kohderyhmän ja tutkimuksen tarkoituksen mukaan. Onnistuneen tutkimuksen kannalta on oleellista, että kysymykset ovat tehty ja muotoiltu huolellisesti, jotta ne vastaavat tutkimuksen kannalta oleellisiin asioihin eivätkä ole epämääräisiä tai vastaajaa johdattelevia. (Valli 2018, 81.)

Kyselylomake oli suunnattu EAPN-Fin-verkoston kansalaistoiminnassa mukana oleville toimijoille. Kyselylomake toteutettiin laadullisesti avointen kysymysten avulla. Kyselylomake sisälsi

tässä tapauksessa vain avoimia kysymyksiä, jotta laadullista aineistoa saatiin kerättyä tarpeeksi. Linkki kyselylomakkeelle lähetettiin sähköpostitse kaikille, jotka olivat ilmoittaneet olevansa kiinnostuneita vastaamaan kyselyyn. Kyselylomakkeen yhteydessä lähetettiin osallistujille saatekirjeen, jossa kerrottiin, mihin aineistoa kerätään, miten sitä käsitellään ja säilytetään. Kyselylomake luotiin Microsoft Forms-ohjelmalla. Kyselylomakepohja liitteenä (liite 1.)

Osallistujilla oli aikaa vastata kyselylomakkeeseen noin kaksi viikkoa. Toisen viikon loppupuolella osallistujille lähetettiin muistutusviesti vastaamisesta. Vastaamisajan päätyttyä vastaukset kerättiin ja kysely päätettiin Microsoft Forms-ohjelmassa. Kyselylomake lähetettiin viidelle osallistujalle, jotka olivat ilmoittaneet halukkuudesta vastata kyselyyn. Heistä kaikki myös vastasivat kyselyyn. Microsoft Forms-ohjelma tallensi vastaukset anonyymisti. Vastaukset tallennettiin ohjelmasta suoraan Excel-tiedostoon, jonne ne listautuivat selkeästi tulevaa jatkokäsittelyä varten.

6.2 Opinnäytetyön aineiston kuvaus ja käsittely

Opinnäytetyön aineisto koostui laadullisella kyselylomakkeella kerätyistä viiden osallistujan vastauksista. Kysymyksiä kyselylomakkeella oli yhdeksän, joista kaikkiin saatiin vastuksia jokaiselta viideltä osallistujalta. Aineisto koostui tässä tapauksessa pelkästään avointen kysymysten sanallisista vastauksista. Vastaukset olivat laajuudeltaan muutamasta sanasta useampiin lauseisiin. Aineistoa käsiteltäessä hyödynnettiin erityisesti niiden kysymysten vastuksia, jotka vastasivat parhaiten opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin.

Laadullista aineistoa analysoidessa ei ole yhtä oikeaa toimintatapaa edetä. Lähtökohtana on, että aineistoon tutustutaan huolellisesti ja sitä käydään läpi erilaisia näkökulmia ja tarkastelutapoja apuna käyttäen. Oleellista on pyrkiä löytämään aineistosta jotain yleisempää ja tutkimuskysymyksiin vastaavaa, yksittäisten vastausten tarkastelun sijasta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Sisällönanalyysi toimii perinteisenä analyysimenetelmänä laadullista aineistoa käsiteltäessä, ja se myös mahdollistaa monenlaisen tutkimuksen tekemisen. Analyysin alkuvaiheessa on tärkeää päättää, mitkä asiat kyseisessä aineistossa kiinnostavat. Kaikkea kiinnostavaa aineistosta ei voi poimia, vaan tulee keskittyä tutkimuksen kannalta oleellisiin ja ennalta määriteltyihin asioihin. Sisällönanalyysin avulla aineistosta erotellaan tutkimuksen kannalta kiinnostavat huomiot tiivistämällä ja selkeyttämällä aineistoa, kadottamatta kuitenkaan oleellista informaatiota (Sarajärvi & Tuomi 2018, 78, 90.) Tämän opinnäytetyön aineistoa analysoidessa hyödynnettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Aineistolähtöisessä analyysissa nimensä mukaisesti aineistosta nousevat, tutkimuksen kannalta oleelliset asiat ohjaavat analyysin etenemistä. Jotta aineistosta saadaan muodostettua teoreettinen kokonaisuus, tulee analyysiyksiköt valita aineistosta tutkimuksen päämäärän ja tutkimuskysymysten perusteella. Tämän tarkoituksena on, että analyysin keskiössä olevat

analyysiyksiköt eivät ole jo etukäteen määriteltyjä. Kokonaisuudessaan aineiston analyysiä tehtäessä suuri merkitys on tutkimuksen tekijän omalla ymmärryksellä ja herkkyydellä tehdä tulkintoja aineiston pohjalta. Metodi, jota aineiston analyysissä käytetään antaa ikään kuin raamit, jonka puitteissa analyysissa edetään. Tutkimuksen tekijän oma oivaltaminen ja kyky tulkita aineistosta nousevia teemoja ovat pääosassa tutkimuksen lopputuloksen kannalta. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 80, 84.)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessi etenee tyypillisesti seuraavien vaiheiden mukaan. Prosessi alkaa *pelkistämisestä*, jossa aineistosta karsitaan tutkimuksen kannalta kaikki tarpeeton ja aineisto näin ollen tiivistyy. Tutkimuksen kannalta merkitykselliset huomiot, kuten lauseet tai lausekokonaisuudet voidaan merkitä ja kerätä yhteen seuraavaa vaihetta varten. Seuraavaksi siirrytään aineiston *ryhmittelyyn*, jossa edellisen vaiheen pelkistetyt ilmaukset käydään läpi, etsien samankaltaisuuksia ja eroavuuksia. Saman sisältöiset ilmaukset ryhmitellään ja yhdistetään alaluokiksi, jotka nimetään sisältöä kuvaavasti. Ryhmittely etenee yläluokkien muodostukseen, joiksi alaluokat yhdistyvät. Yläluokista muodostetaan puolestaan pääluokkia, joista johdetaan tutkimustehtävään yhteydessä oleva yhdistävä luokka. Aineiston ryhmittely kulkee käsi kädessä aineiston *käsitteellistämisen* kanssa. Käsitteellistäminen tarkoittaa aineiston alkuperäisilmauksista etenemistä kohti teoreettisia käsitteitä, kuitenkin säilyttäen polun alkuperäiseen ilmaukseen. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 92-94.)

Aineiston analyysi eteni vaihe vaiheelta konkreettiselta tasolta kohti käsitteellisempää tasoa. (Liite 2.) Aineistoon tutustumisen ja huolellisen läpikäymisen jälkeen aineistosta eroteltiin sieltä nousevat oleelliset huomiot. Nämä merkittiin ja kerättiin yhteen tutkimuskysymyksittäin. Sen jälkeen näistä pelkistetyistä ilmaisuista muodostettiin alaluokat, koko ajan tutkimuskysymystä silmällä pitäen. Alaluokkia muodostaessa samaa tarkoittavia ilmaisuja ja asiiasältöjä alettiin yhdistellä. Analyysi jatkui alaluokista kohti yläluokkia, jotka kuvasivat jo hie-man enemmän käsitteellistä tasoa. Yläluokista muodostettiin edelleen pääluokat, joista johdettiin lopulta yhdistävä luokka, johon analyysi päätettiin. Edellä kuvatun polun avulla muodostettiin vastaus tutkimuskysymykseen. Tässä opinnäytetyössä tutkimuskysymyksiä oli kaksi, joten tämä analyysiprosessi toteutettiin molempien tutkimuskysymysten kohdalla erikseen.

7 Opinnäytetyön tulokset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten osallisuuden kokeminen ilmenee ja miten kansalaistoiminta vaikuttaa osallisuuteen. Tarkoituksen pohjalta tavoitteena oli tuottaa tietoa köyhyyttä kokeneiden osallisuuskokemuksista ja kansalaistoiminnan vaikutuksesta osallisuuteen. Opinnäytetyön kyselylomakkeeseen vastanneet olivat EAPN-Fin-Suomen köyhyyden vastaisen verkoston kansalaistoiminnassa mukana olevia toimijoita. Kyselylomakkeeseen vastasi viisi henkilöä.

Taustakysymyksellä selvitettiin, kuinka kauan vastaajat olivat olleet mukana EAPN-Fin-verkoston kansalaistoiminnassa. Vastaajat olivat olleet mukana verkoston kansalaistoiminnassa noin kahdesta viiteen vuotta. Kaikille vastaajille oli näin ollen ehtinyt kertyä kokemusta kansalais-toiminnan luonteesta kyseisessä verkostossa useamman vuoden ajalta. Seuraavassa kuvataan opinnäytetyön keskeiset tulokset tutkimuskysymyksittäin.

7.1 Osallisuuden kokemisen ilmeneminen

Opinnäytetyön aineistosta nousi esiin, että vastaajien osallisuuden kokeminen ilmeni moninai-silla tavoilla. Keskeisimmät ilmenemismuodot olivat vaikutus- ja osallistumismahdollisuudet, tieto-osallisuus sekä yhteisöön kuuluminen.

Vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksiin kuului itselle tärkeisiin asioihin vaikuttaminen oman kokemustiedon kautta. Kokemustietoa pystyttiin jakamaan keskusteluissa muiden, samoista asioista ja vaikuttamisen kohteista kiinnostuneiden ihmisten kanssa. Verkostoon kuuluminen ja sen toiminnassa mukana oleminen mahdollistivat uusien ihmisten tapaamisen sekä loivat alustan vaikuttamiselle. Vaikuttaminen nähtiin lähes kaikissa vastuksissa tärkeänä mahdolli-suutena ja merkittävänä osallisuuden osatekijänä. Verkoston toiminnan kautta vastaajat pää-sivät jakamaan ja hyödyntämään omaa kokemustietoaan keskusteluissa ja tapaamisissa ihmis-ten, kuten esimerkiksi päättäjien kanssa, ja tätä kautta vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioi-hin. Verkoston toimintaan osallistuminen mahdollisti toimimisen yhteisen hyvän eteen, joka tuotti hyvinvointia samalla myös toimijoille itselleen. Tämä välittyi osasta vastuksista. Toimi-minen yhdessä ja yhteisen tavoitteen eteen toi vastaajille osallisuutta.

Vastaajat kuvasivat sitä, mitä osallisuus heille itselleen tarkoittaa muun muassa seuraavin lausein.

”Mahdollisuutta vaikuttaa ja tavata oikeita ihmisiä sekä päättäjiä.”

”Vaikuttamista, keskustelua ja ratkaisumallien löytämistä köyhyyden kes-kellä.”

”Olen osana vaikuttamassa köyhyyttä, työttömyyttä parantaviin asioihin, päätöksiin. Saan tietoa epäkohdista, joihin yhdessä puuttumalla voin tehdä jotakin tarpeellista.”

Tieto-osallisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä ajankohtaisen ja totuudenmukaisen tiedon saamista itselle tärkeistä asioista. Tieto-osallisuuteen liittyi tiedon saamisen lisäksi myös op-piminen. Verkoston toiminnan kautta sai tietoa ajankohtaisista asioista sekä epäkohdista nii-hin liittyen. Verkoston toiminnassa mukana oleminen auttoi ikään kuin pysymään mukana maailman menossa. Tiedon saamisen ja oppimisen merkitys tuli esille osasta vastauksia.

Yhteisöön kuulumiseen liittyivät vastaajien toimijuus ja osallistuminen verkoston toimintaan. Toimijuus ilmeni yhteiskunnallisena osallistumisena ja aktiivisena toimintana osana verkostoa sekä verkoston tavoitteita. Verkostoon kuulumisen ja keskustelu sekä ihmisten tapaaminen tuottivat vertaisuutta saman kokemuksen tai vaikuttamisen kohteen jakavien välille. Oman kokemustiedon välittämisen ja äänen kuuluvaksi tekemisen tärkeys välittyi useammasta vastauksesta. Vertaisuus voidaan nähdä tässä yhteydessä merkittävänä voimavarana sekä osallisuutta edistävänä tekijänä. Yhteisöön kuulumisen tuki lisäksi myös osallistujan hyvinvointia, sillä se vaikutti positiivisesti mielialaan ja jaksamiseen. Tämä tuli esille yhdessä vastauksessa.

7.2 Kansalaistoiminnan vaikutus osallisuuteen

Opinnäytetyön aineistosta oli nähtävissä kansalaistoiminnan positiiviset vaikutukset osallisuuteen. Kansalaistoiminta vaikutti aineiston perusteella vastaajien osallisuuteen monin eri tavoin sekä useilla eri osa-alueilla. Kansalaistoiminnan keskeiset vaikutukset osallisuuteen olivat vaikutus- ja osallistumismahdollisuudet, positiiviset vaikutukset hyvinvointiin sekä yhteisöllisyys.

Vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksiin liittyi EAPN-Fin-verkoston tarjoama alusta vaikuttamisella sekä yhteiskunnalliselle osallistumiselle. Verkoston toiminnassa mukana oleminen mahdollisti vaikuttamisen tärkeäksi koettuihin asioihin. Osana verkoston toimintaa tavattiin uusia ihmisiä ja sen myötä muodostui myös ystävyysuhteista. Tämä välittyi osasta vastauksia. Verkoston toimintaan osallistuminen tuotti osallistujien välille vertaisuutta sekä tarjosi ympäristön oman kokemustiedon hyödyntämiseen osana verkoston vaikuttamistyötä. Vertaistuen saaminen osana kansalaistoimintaa tuki henkistä hyvinvointia, mikä kävi ilmi muutamasta vastauksesta. Henkisen hyvinvoinnin tuen lisäksi kansalaistoiminta lisäsi yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tämä nousi esiin etenkin kahdesta vastauksesta, joissa korostui verkostoon kuulumisen merkitys. Verkoston kansalaistoiminta nähtiin merkittävänä asiana, sillä se tuki henkistä hyvinvointia, loi ihmisten välisissä keskusteluissa vertaisuutta sekä toi mahdollisuuden olla mukana vaikuttamassa yhteiskunnan epäkohtiin.

Vastaajat kuvasivat EAPN-Fin-verkoston kansalaistoiminnan merkitystä esimerkiksi seuraavin lausein.

”Se on suuri henkireikä omassa köyhyyden vastaisessa kamppailussa.”

”Se on muodostunut eräänlaiseksi perheeksi; heitä tavataan myös vapaa-ajalla. Oma auttava verkosto.”

Kansalaistoiminnan tuomat positiiviset vaikutukset hyvinvointiin ilmenivät aineiston perusteella toimijuutena ja aktiivisena osallistumisena yhteiskunnalliseen toimintaan.

Osallistuminen kansalaistoimintaan mahdollisti asioihin vaikuttamisen sekä henkilökohtaisen kokemustiedon hyödyntämisen, mikä välittyi useammasta vastauksesta. Osana verkoston kansalaistoimintaa toimijat saivat tietoa ajankohtaisista asioista. Yhdestä vastauksesta myös välittyi, että yhteisen hyvän tekeminen ja sen eteen toimiminen koettiin tärkeänä asiana. Lisäksi kansalaistoiminta tuki hyvinvointia vaikuttamalla positiivisesti mielialaan ja jaksamiseen. Kansalaistoiminta toi elämään lisää aktiivista toimijuutta, joka on omiaan tukemaan hyvinvointia monella osa-alueella. Kansalaistoiminta kokonaisuudessaan koettiin vastauksissa tärkeänä osallisuuteen vaikuttavana tekijänä.

Kansalaistoiminnan vaikutusta osallisuuteen vastaajat kuvasivat muun muassa seuraavasti.

”Se on suorastaan välttämätön osa.”

”Erittäin suuri. Ilman sitä emme saisi ääntämme kuuluviin. Lisäksi se on yhdyskanava meille eurooppalaisille. Myös tietokanava.”

Kansalaistoiminta vaikutti vastausten perusteella osallisuuteen myös tuottamalla yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyys ilmeni asioiden edistämisenä yhteistyössä muiden kanssa sekä saman ”henkisten” ihmisten tapaamisena. Verkoston kansalaistoiminnan kautta oli mahdollista osallistua erilaisiin tapahtumiin ja tilaisuuksiin, joissa tavattiin uusia ihmisiä, mikä mahdollisti myös verkostoitumisen. Tilaisuuksien ja tapahtumien lisäksi tärkeinä asioina nähtiin vertaisuus, erilaiset tapaamiset ja kokoukset, jotka mainittiin muutamassa vastauksessa. Kansalaistoiminnan kautta sai myös tietoa itselle tärkeistä asioista, mikä tuli esiin kahdessa vastauksessa. Kansalaistoiminnan osallisuutta edistävänä tekijänä voidaan vastausten perusteella nähdä mahdollisuudet vaikuttaa oman kokemustiedon avulla tärkeisiin yhteiskunnallisiin asioihin.

Osallisuutta edistäviä tekijöitä EAPN-Fin-verkoston kansalaistoiminnassa vastaajat kuvasivat esimerkiksi seuraavasti.

”EAPN-FINillä on valmiit verkostot ja saamme myös tietoa eri vaikuttamismahdollisuuksista/tilaisuuksista sitä kautta.”

”Tiedon saanti, kontaktit, tapahtumat ja tapaamiset, vertaisuus.”

8 Opinnäytetyön tulosten pohdinta

Opinnäytetyön tuloksista esiin nousseen tiedon perusteella voidaan todeta, että osallisuuden kokeminen ilmeni monin eri tavoin ja siihen vaikuttivat useat eri tekijät. Tuloksien perusteella osallisuuden kokeminen ilmeni etenkin vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksina, tietosallisuutena sekä yhteisöön kuulumisena. Nämä käsitteet pitivät sisällään useita osallisuuden

kokemiseen vaikuttavia tekijöitä. Keskeisiä aineiston perusteella olivat vaikuttaminen tärkeiksi koettuihin asioihin, oman kokemustiedon esiin tuominen, vertaisuus ja verkostoon kuulluminen sekä keskustelu ja ihmisten tapaaminen. Näiden lisäksi huomion arvoisia tekijöitä olivat yhdessä ja yhteisen asian eteen toiminen, positiivinen vaikutus mielialaan ja jaksamiseen sekä tiedon saaminen itselle tärkeistä asioista.

Osallisuuden kokeminen on jokaisen kohdalla yksilöllinen prosessi, johon vaikuttavat useat tekijät. Uskon kuitenkin, että nämä osallisuuden kokemiseen vaikuttavat tekijät ovat useimmiten ihmisten kohdalla hyvin samanlaisia. Kuten aineistostakin ilmeni, useammassa vastauksissa mainittiin muun muassa vaikuttaminen liittyen itselle tärkeisiin asioihin, keskustelu, ihmisten tapaaminen ja vertaisuus. Jokaisella ihmisellä on varmasti tarve tulla nähdyksi ja kuulluksi jollakin tasolla sekä mahdollisesti myös päästä vaikuttamaan itselle tärkeisiin asioihin. Kaikille ei välttämättä ole tärkeää vaikuttaa sen suuremmin yhteisiin asioihin, mutta jokainen todennäköisesti haluaa vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin asioihin ja päätöksiin.

Osallisuuden kokeminen on jokaisen ihmisen kohdalla yksilöllistä siitäkin huolimatta, että resurssit olisivat kaikilla samat. Tämä johtuu siitä, että inhimilliset tarpeet poikkeavat toisistaan. Osallisuus ei ole pelkästään subjektiivinen kokemus, vaan siihen vaikuttavat myös itsestä riippumattomat tekijät. Osallisuuteen liittyvät esimerkiksi laki ja käytännöt sekä vallan jakautuminen, joiden voidaan katsoa määrittävän ja ohjaavan resurssien jakautumista erilaisten ihmisryhmien kesken. (Isola, Koivisto, & Lyytikäinen 2018, 8.) Opinnäytetyön tuloksista oli selkeästi huomattavissa kansalaistoiminnan vaikutus siihen, miten vastaajat kokivat osallisuuden. Kansalaistoiminta vaikutti tuoneen osallisuuteen uusia näkökulmia sekä lisänneen vastaajien osallisuutta. Kansalaistoiminnan positiiviset vaikutukset osallisuuteen olivat selvästi nähtävissä vastuksista. Ilman kansalaistoimintaa osallisuuden kokeminen ei todennäköisesti olisi ollut samalla tasolla. Kansalaistoiminta mahdollistaa vaikuttamisen, osallistumisen, kuulluksi ja nähdyksi tulemisen. Nämä mahdollisuudet ovat merkittäviä ennen kaikkea sellaisten henkilöiden kohdalla, joiden on esimerkiksi taloudellisesta tai muusta syystä johtuen hankalaa, ellei mahdotonta olla osallinen erilaisissa nyky-yhteiskunnan toiminnoissa. Kansalaistoiminta siis toisin sanoen mahdollistaa osallistumisen ja sitä kautta osallisuuden kokemisen matalalla kynnyksellä, ilman ennakkovaatimuksia osallistujalta.

Osallisuus näyttäytyy useilla eri elämänosa-alueilla, nämä voidaan tiivistää seuraavasti. Omaan elämään liittyvä päätösvalta, johon lukeutuvat mahdollisuudet säädellä omia tekemiään ja omaa olemistaan. Tähän liittyy myös toimintaympäristön hallittavuus, ymmärrettävyys ja ennakoitavuus. Toinen osa-alue on osallisuuden ilmeneminen vaikuttamisen prosesseissa, jotka mahdollistavat vaikuttamisen esimerkiksi ryhmässä, asuinympäristössä, palvelussa tai yhteiskunnassa laajemmin. Kolmantena osa-alueena on puolestaan osallisuuden ilmeneminen paikallisesti, joka tarkoittaa yhteiseen hyvään panostamista ja merkitykselliseen tekemiseen osallistumista sekä sen kautta vastavuoroisten sosiaalisten suhteiden

muotoutumista. (Isola ym. 2017, 5.) Opinnäytetyön tuloksista nousi esiin erityisesti osallisuuden ilmeneminen liittyen vaikuttamisen prosesseihin, vastaajien päästessä vaikuttamaan itselle tärkeisiin asioihin verkoston kansalaistoiminnan kautta. Tuloksien perusteella osallisuus ilmeni myös paikallisesti, vastaajien toimiessa yhdessä ja yhteisen tärkeän asian eteen. Osana kansalaistoimintaa muodostui myös vastavuoroisia sosiaalisia suhteita vastausten pohjalta tarkasteltuna.

Kansalaistoiminnan voidaan ajatella vastausten perusteella tuottavan lisää merkityksellistä sisältöä elämään, sillä se lisää aktiivista toimijuutta, jonkin tärkeäksi koetun tavoitteen tai asian eteen. Kansalaistoimintaan osallistuminen myös luonnollisesti perustuu vapaaehtoisuuteen ja omaan kiinnostukseen kansalaistoiminnan kohteena olevaa asiaa kohtaan. Osana kansalaistoimintaa tavataan samoista asioista ja vaikuttamisen kohteista kiinnostuneita ihmisiä, mikä lisää toiminnan merkityksellisyyttä. EAPN-Fin-verkoston ja sen kansalaistoimintaan kuuluminen loi yhteisöllisyyden kokemusta. Verkoston kautta ollaan yhteydessä köyhyyden vastaisiin toimijoihin ja vertaisiin myös muualla Euroopassa. Tämä luo yhteisöllisyyttä ikään kuin laajemman ihmisjoukon kesken kansalaisuudesta riippumatta, sillä näitä ihmisiä yhdistävät samantyyppiset kokemukset ja halu vaikuttaa epäkohtiin.

Opinnäytetyön tekijänä haluan nostaa myös yli jääneistä kysymyksistä muutamia huomioita, joita ei voinut valitettavasti käyttää tutkimuskysymyksiin vastatessa. Aineistosta nousi esiin vertaistuen merkitys osana kansalaistoimintaa. Vastaajat kokivat vertaistuen muun muassa olevan oleellinen osa kansalaistoimintaa, joka tuo toivoa ja tarjoaa lohtua erilaisten elämäntilanteiden keskellä. Ymmärrys samoja kokemuksia jakavien kesken luo yhteyksiä ihmisten välille sekä samalla mahdollistaa tunteen siitä, että tulee hyväksytyksi omana itsenään. Puolestaan siihen, mikä sai vastaajat lähtemään mukaan kansalaistoimintaan, vaikuttivat muun muassa mahdollisuudet ja halu vaikuttaa, sen hetkinen elämäntilanne, aiempi kokemus vapaaehtoistoiminnasta sekä tieto kyseisestä verkostosta.

Opinnäytetyön tekijänä koen oppineeni erityisesti osallisuuden kokemisen rakentumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Opinnäytetyötä tehdessä olen huomannut aineiston perusteella kansalaistoiminnan merkityksen siihen osallistuvien osallisuuden kokemiseen. Minulle on opinnäytetyötä tehdessä välittynyt se, että kansalaistoimintaa ja sen mahdollistamia asioita arvostetaan toimijoiden kesken. Omalla kohdallani arvostus kansalaistoimintaa kohtaan on noussut entisestään tämän opinnäytetyöprosessin aikana. Kansalaistoiminta vaikuttaa osallisuuden kokemiseen ennen kaikkea tarjoamalla mahdollisuuden vaikuttaa ja olla osallinen, keräämällä yhteen saman henkisiä ihmisiä, jotka jakavat samoja kokemuksia ja samantyyppisiä arvoja. Oleellinen osallisuuden kokemusta vahvistava tekijä kansalaistoiminnassa on edellä mainittujen lisäksi vertaisuus, joka lisää yhteisöllisyyttä osallistujien kesken.

8.1 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettiset periaatteet

Opinnäytetyön toteutuksessa on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä (HTK), johon myös Laurea-ammattikorkeakoulu on sitoutunut. Opinnäytetyön tietoperustassa on käytetty vain luotettavia lähteitä, joihin on viitattu asianmukaisesti. Tutkimukseen osallistuminen on ollut luonnollisesti vapaaehtoista, eikä henkilötietoja ole kerätty missään vaiheessa opinnäytetyöprosessia. Kyselyyn osallistujien sähköpostiosoitteet on saatu käyttöön kyselyn lähettämistä varten EAPN-Fin-verkoston yhteyshenkilön kautta, joka on ensin pyytänyt tähän suostumuksen kaikilta halukkailta osallistujilta. Aineiston käsittelyn ja käytön hyväksymisellä ja kyselyyn vastaamisella osallistujat antoivat suostumuksensa kyselylomakkeella hankitun aineiston jatkokäyttöön tätä opinnäytetyötä varten.

Anonyymiudesta on pidetty huolta koko opinnäytetyöprosessin ajan. Kyselylomakkeella ei kysytty henkilö- tai osoitetietoja. Kyselylomakkeen vastaukset tallentuivat siten, että niitä ei voinut yhdistää vastaajaan. Tutkimusaineistoa käsiteltiin ja säilytettiin asianmukaisesti. Kyselylomakkeella kerätty tutkimusaineisto säilytettiin henkilökohtaisella kannettavalla tietokoneella salasanan takana. Tutkimusaineisto poistettiin kannettavalta tietokoneelta, kun vastaukset oli analysoitu ja tulokset näistä johdettu, eikä alkuperäiselle aineistolle ollut enää käyttöä. Tutkimustulokset raportoitiin siten, että vastaajat eivät ole missään vaiheessa tunnistettavissa.

Opinnäytetyön tulosten luotettavuutta pohdittaessa mainittakoon kompastuskivinä kyselylomakkeen suunnittelu sekä opinnäytetyön aineiston vähäinen määrä. Aineistonhankintamenetelmänä kyselylomake osoittautui toimivaksi, mutta kysymyksiä suunnitellessa olisi tullut kiinnittää enemmän huomiota kysymysten asetteluun sekä siihen, miten kysymyksillä saadaan tietoa parhaiten juuri tutkimuskysymyksiin. Tämä ongelma osui eteen aineistoa analysoidessa. Vaikka aineistosta oli löydettävissä vastaukset tutkimuskysymyksiin, aineisto oli määrällisesti kuitenkin hyvin pieni, joka puolestaan vaikuttaa heikentävästi luotettavuuteen.

Opinnäytetyössä aineistonhankintamenetelmänä käytetty kyselylomake on siis vaikuttanut tuloksiin heikentävästi siitä syystä, että aineisto oli käytetyn menetelmän takia suppea. Aineiston vähäisen määrän vuoksi tuloksia ei voida pitää niin luotettavina, että niitä voitaisiin sen suuremmin yleistää. Jälkiviisaana ajateltuna tämän aiheen tutkimisen kannalta toimivampi aineistonhankintamenetelmä olisi ollut teemahaastattelu, jotta tulkittavaa aineistoa olisi saatu laajemmin. Tämä ei kuitenkaan ollut tätä opinnäytetyötä tehtäessä vaihtoehto vallitsevan koronavirustilanteen vuoksi.

Aineiston analyysi tuotti myös hankaluuksia, koska analysoitavaa tekstiä oli sen verran vähän. Etenkin aineistolähtöisen analyysin etenemisen kannalta määrällisesti suurempi aineisto olisi tuottanut rikkaampaa sisältöä ja kattavampia vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Tämän lisäksi myös opinnäytetyön tekijän aiempi tietämys aiheesta on todennäköisesti vaikuttanut aineiston tulkintaan aineistolähtöisyydestä huolimatta. Aineisto koostaan huolimatta tarjosi kuitenkin vastauksia tutkimuskysymyksiin, mikä on olennaista opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteen toteutumisen kannalta. Näin ollen voidaan ajatella opinnäytetyön täyttäneen sillä alussa asetetun tavoitteen, joka oli tuottaa tietoa köyhyyttä kokeneiden osallisuuskokemuksista ja kansalaistoiminnan vaikutuksesta osallisuuteen.

8.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Opinnäytetyön tulosten ja pohdinnan perusteella voidaan todeta, että osallisuuden kokeminen ilmenee mahdollisuuksina vaikuttaa ja osallistua, tieto-osallisuutena sekä yhteisöön kuulumisena. Kansalaistoiminta puolestaan vaikuttaa osallisuuteen tarjoamalla vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksia, tuottamalla positiivisia vaikutuksia hyvinvointiin sekä tuomalla yhteisöllisyyttä. Kansalaistoiminnan voidaan todeta olevan merkittävä osallisuuden edistäjä yksilö- ja yhteisötasolla. Kansalaistoimintaan liittyvät vaikutus- ja osallistumismahdollisuudet tarjoavat areenan osallisuuden lisääntymiselle. Vaikuttamalla kansalaistoiminnan kautta voi omalla toiminnallaan edistää itselle tärkeitä asioita ja toimia yhteisen tavoitteen eteen. Kansalaistoimintaan liittyvä merkittävässä määrin vertaisuus, joka ilmenee vertaistuen saamisena ja jakamisena osallistujien kesken. Kansalaistoiminta vaikuttaa positiivisesti osallisuuden kokemisen lisäksi yksilön hyvinvointiin tuomalla lisää merkityksellistä sisältöä elämään, mahdollistamalla vastavuoroisten vuorovaikutussuhteiden syntymisen sekä lisäämällä aktiivista toimijuutta ja oman osaamisen hyödyntämistä.

Tämän opinnäytetyön tuloksien avulla voidaan lisätä tietoa kansalaistoiminnan osallisuutta edistävästä tekijöistä ja kansalaistoiminnan vaikutuksista osallisuuden kokemiseen. Tiedon lisääntymisen myötä kansalaistoimintaa voisi mahdollisesti myös kehittää. Tuloksien avulla voidaan lisätä ihmisten ymmärrystä kansalaistoimintaa ja sen merkitystä kohtaan. Tulosten pohjalta ajateltuna aihetta voisi tutkia laajemmin esimerkiksi teemahaastattelun keinoin ja haastatteleamalla suurempaa määrää ihmisiä, jolloin aineistoa saataisiin enemmän ja tulokset olisivat näin ollen luotettavampia. Kansalaistoiminta vaikuttaa opinnäytetyön tulosten perusteella siihen osallistuvien ihmisten osallisuuden kokemiseen positiivisesti. Tämän vuoksi aihetta olisi mielenkiintoista tutkia laajemmin suuremman vastaajamäärän avulla.

Opinnäytetyön tulosten pohjalta jatkotutkimusta voisi tehdä siitä, miten kansalaistoimintaa voitaisiin kehittää siinä mukana olevien toimijoiden näkökulmasta. Tämän opinnäytetyön kyselylomakkeella saatiin myös hyviä näkökulmia kansalaistoiminnan kehittämiseen. Kyselylomakkeen vastauksista nousivat esiin muun muassa erilaisten projektien sekä näkyvyyden lisääminen. Lisäksi yhteistyön tiivistäminen jo olemassa olevan verkoston kanssa sekä alueellisen ja paikallisen toiminnan kehittäminen tulivat esiin vastauksissa.

Aiemmin kuvatun lisäksi kansalaistoiminnan vaikutuksia osallisuuteen ja sen kokemiseen voisi tutkia hieman eri näkökulmasta haastattelemalla esimerkiksi kansalaistoiminnan koordinaattoreita eri järjestöistä ja yhdistyksistä. Tällöin saataisiin lisää tietoa aiheeseen liittyen hieman erilaisesta näkökulmasta.

Lähteet

Painetut

- Eronen, A., Peltosalmi, J. & Seretin, L. (toim.). 2012. Sosiaali- ja terveysjärjestöt hyvinvoinnin rakentajina. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Vaasa: Fram.
- Eskelinen, N. & Sironen, J. (toim.). 2017. Köyhyys - Syitä ja seurauksia. Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin. Kuopio: Grano.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Isola, A. & Suominen, E. 2016. Suomalainen köyhyys. Helsinki: Into.
- Rouvinen-Wilenius, P. 2014. Kohti osallisuutta - mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Saarijärvi: Saarijärven offset. 51-68.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Saarijärvi: Saarijärven offset. 34-49.
- Valli, R. (toim.) 2018. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sähköiset

- EAPN-Fin - Suomen köyhyyden vastainen verkosto. 2020a. Kokemustoiminta. Viitattu 13.10.2020. <http://www.eapn.fi/kokemustoiminta/>
- EAPN-Fin - Suomen köyhyyden vastainen verkosto. 2020b. Kansalaistoimintaryhmä. Viitattu 13.10.2020. <http://www.eapn.fi/kokemustoiminta/kansalaistoimintaryhma/>
- EAPN-Fin - Suomen köyhyyden vastainen verkosto. 2020c. Köyhyyttä kokeneiden tapaamiset. Viitattu 14.10.2020. <http://www.eapn.fi/kokemustoiminta/koyhytta-kokeneiden-tapaamiset-pep/>
- EAPN-Fin - Suomen köyhyyden vastainen verkosto. 2020d. Kunnioittavasti köyhyydestä. Viitattu 14.10.2020. <http://www.eapn.fi/kokemustoiminta/kunnioittavasti-koyhyydesta/>

- EAPN-Fin - Suomen köyhyyden vastainen verkosto. 2019. Toimintasuunnitelma vuodelle 2020. Viitattu 9.10.2020 & 12.10.2020. <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2019/12/EAPN-Fin-toimintasuunnitelma-2020.pdf>
- EAPN-Fin - Suomen köyhyyden vastainen verkosto. 2015. Strategia vuosille 2016-2020. Viitattu 9.4.2020 & 13.10.2020. <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2013/04/EAPN-Fin-Strategia-2016-2020.pdf>
- EAPN-Fin - Suomen köyhyyden vastainen verkosto. 2002. Säännöt. Viitattu 10.3.2020. <http://www.eapn.fi/eapn-fin/saannot/>
- EAPN - The European anti-poverty network. 2020. Causes of poverty and inequality. Viitattu 7.8.2020. <https://www.eapn.eu/what-is-poverty/causes-of-poverty-and-inequality/>
- Euroopan yhteisöjen komissio. 2003. Yhteinen raportti sosiaalisesta osallisuudesta. Yhteenveto sosiaalista osallisuutta koskevien kansallisten toimintasuunnitelmien (2003- 2005) tarkastelun tuloksista. Viitattu 17.8.2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0773&from=FI>
- Isola, A., Turunen, E. & Hiilamo, H. 2016. Miten köyhät selviytyvät Suomessa? Julkari. Viitattu 21.5.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130412/yp1602_isola.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Harju, A. 2020. Kansalaisyhteiskunnan määritelmä ja sisältö. Viitattu 26.3.2020. <https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/kansalaisyhteiskunta>
- Isola, A., Kaartinen, H., Leemann, L., Läpäri, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäperi 33/2017. 67 sivua. Viitattu 30.3.2020 & 26.10.2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Isola, A., Koivisto, J., & Lyytikäinen, M. 2018. Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän innovaatiokatsaus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäperi 9/2018. 33 sivua. Viitattu 10.8.2020 & 25.10.2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136074/URN_ISBN_978-952-343-077-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Jelli. 2019. Yhdistykset, osallisuus ja vaikuttaminen. Viitattu 20.8.2020. https://www.jelli.fi/yhdistykset_yhteistyossa/osallisuus/yhdistykset-osallisuus-ja-vaikuttaminen/

Järjestöbarometri. 2018. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Kuopio: Grano. Viitattu 8.10.2020. <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2018/11/jarjestobarometri-2018-soste.pdf>

Järvinen, A., Paasivirta, T., Partio, L., Saarinen, E. & Valkonen, L. 2019. Köyhyysvahti Suomen köyhyysraportti 2019. EAPN-Fin. Viitattu 23.3.2020. <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2019/10/K%C3%B6yhyysvahti-Suomen-k%C3%B6yhyysraportti-2019.pdf>

Kansalaisareena. 2020. Vapaaehtoistoiminnan määritelmä. Viitattu 8.10.2020. <https://kansalaisareena.fi/vapaaehtoiselle/vapaaehtoistoiminnan-maaritelma/>

Kunnari, M. 2017. Aikuisväestön hyvinvointiin liittyvät huolet ja hyvinvoinnin heikentäjät. Tampere: Juvenes print. Viitattu 26.5.2020 & 28.5.2020. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526215723.pdf>

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 9.4.2020, 10.8.2020 & 18.8.2020. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelma. 2019. Järjestöt hyvinvoinnin, osallisuuden ja kohtaamisen vahvistajina. MIPA-tutkimustulosten yhteenvetoa. Viitattu 20.8.2020 & 1.10.2020. https://tiedostot.a-klinikkasaatio.fi/MIPA_Tutkimuskoonti.pdf

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Analyysi ja tulkinta. Viitattu 21.9.2020. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Johdanto. Viitattu 30.3.2020. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L1.html>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020a. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäiseminen. Viitattu 24.4.2020. <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyiden-ehkaisy>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020b. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 4.7.2020. <https://stm.fi/osallisuuden-edistaminen>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2012-2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Viitattu 18.8.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74066/STM_2012_%20KASTE_FI_uusi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2008. Kansallinen sosiaalisen suojelun ja osallisuuden strategia-
raportti vuosille 2008-2010. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:38. Viitattu
13.8.2020. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73716/Selv200838.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. 2020. Järjestöt ovat osallisuuden selkänöja. Viitattu
18.8.2020. <https://www.soste.fi/kansalaisyhteiskunta/jarjestot-ovat-osallisuuden-selkanoja/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Mitä sosiaalinen osallisuus on? Viitattu 28.5.2020.
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/mita-sosiaalinen-osallisuus-on->

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019a. Suomalaisten hyvinvointi 2018. Viitattu 21.5.2020.
<https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/sosiaalipolitiikka/suomalaisten-hyvinvointi-2018>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019b. Hyvinvointi. Viitattu 26.5.2020.
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019c. Osallisuus. Viitattu 23.3.2020.
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019d. Järjestöt kunnissa. Viitattu 23.4.2020 & 19.8.2020.
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/jarjestot-kunnassa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019e. Eriarvoisuus. Viitattu 24.4.2020.
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019f. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 10.8.2020.
<https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamisen perustelut. Viitattu 27.5.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/tavoitteet/kaventamisen-perustelut>

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake	36
Liite 2. Alaluokista kohti käsitteellistä tasoa	37

Liite 1. Kyselylomake

Kyselylomake EAPN-FIN verkoston kansalaistoiminnassa mukana oleville

Osallisuuden määrittelyä:

Osallisuus on kuulumista hyvinvointia tuottaviin kokonaisuuksiin. Osallisuuteen liittyy vahvasti elämän merkityksellisyyttä lisäävät vuorovaikutussuhteet. Osallisuuden kokeminen on tunne, joka on jokaisen kohdalla yksilöllinen. Osallisuuden kokemukset rakentuvat tyypillisesti pienistä asioista, kuten kuulluksi ja huomioduksi tulemisesta, sosiaalisista suhteista, omaan elämään liittyviin asioihin vaikuttamisesta, omista asioista päättämisestä, kohtaamisista ja keskusteluista. Osallisuus voi myös merkitä eri ihmisille eri asioita. Näin ollen oikeaa vastausta siihen, mitä osallisuus on ei varsinaisesti ole.

* Pakollinen

1. Kuinka pitkään olet ollut mukana EAPN-FIN verkoston toiminnassa? *

 Kirjoita vastaus

2. Mitä osallisuus sinulle tarkoittaa? *

 Kirjoita vastaus

3. Millainen merkitys EAPN-FIN verkoston kansalaistoiminnalla on sinulle? *

 Kirjoita vastaus

4. Minkälainen vaikutus kansalaistoiminnalla on osallisuuteen? *

 Kirjoita vastaus

5. Voisitko kuvailla osallisuutta edistäviä tekijöitä EAPN-FIN verkoston kansalaistoiminnassa? *

 Kirjoita vastaus

6. Millä tavoin ja millaisiin asioihin kansalaistoiminnan kautta voi vaikuttaa? *

 Kirjoita vastaus

7. Mikä sai sinut alunperin lähtemään mukaan EAPN-FIN verkoston kansalaistoimintaan? *

 Kirjoita vastaus

8. Voisitko kuvailla vertaistuen merkitystä kansalaistoiminnassa? *

 Kirjoita vastaus

9. Miten EAPN-FIN verkoston kansalaistoimintaa voisi mielestäsi kehittää? *

 Kirjoita vastaus

Liite 2. Alaluokista kohti käsitteellistä tasoa

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Vertaistuen saaminen ja verkostoon kuuluminen Mahdollisuus vaikuttaa tärkeäksi koettuihin asioihin Henkisen hyvinvoinnin tuki Ystävyyssuhteet ja uusien ihmisten tapaaminen	Vertaisuus ja kokemustiedon hyödyntäminen Alusta vaikuttamiselle ja yhteiskunnalliselle osallistumiselle	Vaikutus- ja osallistumismahdollisuudet	Kansalaistoiminnan vaikutukset osallisuuteen
Aktiivinen toiminta osana yhteiskuntaa Positiivinen vaikutus mielialaan ja jaksamiseen Yhteisen hyvän tekeminen Tiedon saaminen ja oman kokemustiedon esiin tuominen	Toimijuus ja aktiivinen osallistuminen Hyvinvoinnin tuki	Positiiviset vaikutukset hyvinvointiin	
Toimiminen yhteistyössä muiden kanssa Mahdollisuus osallistua erilaisiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin Uusien ihmisten tapaaminen ja verkostoituminen Ajankohtaisen tiedon saaminen itselle tärkeistä asioista	Asioiden edistäminen yhteistyönä Saman "henkisten" ihmisten tapaaminen	Yhteisöllisyys	